

ESPORT I RELIGIÓ

UNA APROXIMACIÓ
FENOMENOLÒGICA

JORDI OSÚA

QUADERNS

fin

ESPORT I RELIGIÓ
UNA APROXIMACIÓ
FENOMENOLÒGICA

JORDI OSÚA QUINTANA

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

Jordi Osúa Quintana (Barcelona, 1975) és llicenciat en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport i llicenciat en Ciències Religioses. Exerceix de professor d'educació física a l'IES Joan d'Àustria de Barcelona i imparteix cursos de formació per a mestres i professors sobre salut docent i tècniques de relaxació. Ha estat professor del seminari «Expressió corporal i formació religiosa» a l'ISCREB de Barcelona. Juntament amb Elena Andrés i Josep Otón, ha desenvolupat els «Tallers d'interioritat» com a proposta educativa per als alumnes de secundària. Ha publicat, juntament amb E. Andrés i J. Otón, *Talleres de interioridad: una propuesta pastoral* (2003), i, juntament amb L. López, *Educació física i convivència escolar* (2004).

© Jordi Osúa Quintana

Fundació Joan Maragall (Cristianisme i Cultura)
València, 244, 2n - 08007 Barcelona

Primera edició: abril del 2009

© Editorial Claret, SAU
Roger de Llúria, 5 - 08010 Barcelona

Imprès a Agpograf
ISBN 978-84-9846-289-0
Dipòsit legal: B-9.351-2009

ÍNDIX

Introducció	5
1. Àmbits d'intersecció	7
1.1. L'àmbit històric	7
1.2. L'àmbit cultural	9
1.3. L'àmbit ètic	9
1.4. L'àmbit experiencial	10
2. Marc conceptual	12
2.1. Una perspectiva antropològica i social	12
2.2. Religiositat moderna i rituals contemporanis	14
2.3. L'àmbit cultural	17
3. Les categories religioses presents en l'esport contemporani	19
3.1. Màgia	20
3.2. Cerimònia	22
3.3. Festa	26
3.4. Ritual social	29
3.5. Mite	31
3.6. Símbol	34
3.7. Ritual xamànic	36

4. Reflexions finals	39
4.1. L'esport com a substitut de les funcions antropològiques i socials de la religió	39
4.2. Secularització i globalització, trets propis de l'esport contemporani	40
4.3. Una religió per als temps postmoderns?	41

INTRODUCCIÓ

Malgrat que els intel·lectuals no l'hagin pres prou seriosament,¹ el fenomen esportiu s'imposa avui dia a la societat actual com un element propi de la cultura contemporània present arreu i que atrau milions de persones de tot el planeta. La importància cabdal i el protagonisme que l'esport ha assolit tant a la societat americana com a l'europea ha fet que alguns sociòlegs es referissin a ell com quelcom semblant a una religió.

Durant el segle passat, considerat per alguns autors com el segle de l'esport, el pensament cristià ha mostrat una certa indiferència davant d'aquest fenomen contemporani. El cristianisme s'ha preocupat més d'apropar-se a altres realitats culturals com l'art, la literatura, la ciència, la tècnica o la política, i ha deixat de banda la seva reflexió sobre el fenomen esportiu. Amb tot, els darrers anys hi ha hagut alguns indicis que mostren un apropament a aquesta realitat social i cultural i una voluntat de fomentar un pensament cristià al voltant de l'esport.

Per això la intenció d'aquest quadern, *Esport i religió. Una aproximació fenomenològica*, és posar en diàleg l'esport, com a àmbit emergent de la cultura contemporània, i la fe cristiana, com a perspectiva d'anàlisi d'aquest fenomen.² L'anàlisi de les relacions entre aquestes dues realitats presents a la cultura s'ha realitzat en el marc d'un projecte d'estudi desenvolupat gràcies a un ajut per a la formació de joves intel·lectuals cristians atorgat per la Fundació Joan Maragall.

---

1. Eduardo Galeano ha expressat aquesta situació establint un paral·lelisme amb l'actitud dels intel·lectuals envers el fenomen religiós: «En què s'assembla el futbol a Déu? En la devoció que li tenen molts creients i en la desconfiança que li tenen molts intel·lectuals» (Eduardo GALEANO, *El fútbol a sol y a sombra*, Madrid, Siglo XXI de España, 1995, p. 36).

2. En aquest sentit faig meua la necessitat expressada per Josep Otón de realitzar, des de la fe, una relectura de la cultura actual, suposadament laica, tenint present que l'experiència cristiana comporta una actitud de denúncia dels aspectes negatius i, alhora, un anunci dels trets més humanitzadors. Cf. Josep OTÓN, «Interioridad y cultura», a: DD. AA., *La interioridad: un paradigma emergente*, Madrid, PPC, 2004, pp. 146-147.

La consideració dels punts de contacte entre l'esport i la religió ens ha de permetre veure fins a quin punt, com anuncien alguns pensadors, l'esport assumeix les funcions culturals i socials desenvolupades tradicionalment per les religions. Aquesta qüestió actualment s'està plantejant tant des de les ciències de la religió —on la sociologia anuncia un desplaçament del sagrat religiós vers les realitats profanes, entre altres l'esport—, com des de les ciències de l'esport, que reflexionen sobre els motius «religiosos» de la participació esportiva.

Tot i que la novetat d'aquesta temàtica pugui fer pensar, en un primer moment, que les relacions explicitades entre aquests dos fenòmens siguin fruit de la imaginació, l'objectiu és cercar significats nous presents en la realitat però que encara resten per descobrir. Aquesta també és un tasca religiosa (*re-legere*) i profètica, que consisteix a llegir d'una altra forma un fet social com l'esport per trobar altres significacions.³

Així mateix, com en tot procés de diàleg, caldrà restar atents a les influències entre aquests dos àmbits de la cultura, ja que es poden enriquir mútuament per mitjà de les més diverses aportacions. Alguns trets presents en l'esport poden ajudar-nos a recuperar elements oblidats de les religions, com la importància del culte i les experiències viscudes i compartides en grup, i altres cultivats per la religió, a relativitzar la transcendència donada a les competicions esportives i a denunciar els contravalors que estan al servei de les estructures polítiques i econòmiques i no de l'ésser humà.

M'agradaria finalitzar la presentació d'aquest quadern incloent-lo en la tasca evangelitzadora que tot cristià ha de dur a terme i que, en el meu cas, correspon desenvolupar en el marc de l'esport. Per això, faig meves les paraules pronunciades per la Santa Seu amb motiu de la presentació de la secció «Església i Esport»:

L'Església, que sempre ha manifestat una atenció especial als diferents i importants sectors de la convivència humana, està cridada a prendre en consideració tot el que té a veure amb l'esport, ja que pot ser considerat com un dels punts neuràlgics de la cultura contemporània i frontera de la nova evangelització.

---

3. En aquest sentit, faig meua l'exhortació de Mircea Eliade quan afirmava que «el rastreig de les formes del sagrat en la nostra societat i en la nostra cultura és una de les tasques fonamentals de l'estudiós de la religió del temps present». Cf. MIRCEA ELIADE, *Lo sagrado y lo profano*, Barcelona, Paidós, 1998, pp. 147-155.

1. ÀMBITS D'INTERSECCIÓ

L'esport i la religió apareixen davant dels ulls d'un observador extern com dues realitats totalment independents i amb lògiques internes pròpies. Tanmateix, són diversos els trets comuns, si més no des d'un punt de vista fenomenològic, que en l'actualitat i al llarg de la història emparenten aquestes dues activitats humanes.

Totes aquestes relacions es poden classificar en quatre àmbits d'intersecció: l'històric, el cultural, l'ètic o moral i el vivencial o experiencial. Aquests punts de contacte tenen a veure amb quatre dimensions característiques del fenomen religiós: el culte religiós com expressió d'una tradició religiosa, el sentiment o l'emoció religiosa viscuda en el marc d'aquest culte, les conseqüències ètiques derivades d'aquesta experiència, i la configuració d'una comunitat i unes institucions en el marc de les quals es produeix i desenvolupa l'experiència religiosa.⁴

1.1. L'àmbit històric

Pel que fa a la perspectiva històrica, cal destacar dos aspectes. Un, els profunds lligams existents entre les pràctiques esportives i les religioses a les societats antigues, tant als pobles primitius com a la civilització clàssica, on es pot apreciar clarament, d'una banda, el significat religiós (oracular) atorgat a determinades activitats físiques i, de l'altra, la presència d'aquestes en els cerimonials religiosos.⁵ Els Jocs Olímpics de la Grècia clàssica, celebrats cíclica-

---

4. Juan Martín Velasco engloba aquestes dimensions del fenomen religiós sota el títol «expressions de l'actitud religiosa», conformades per diferents nivells: el racional (els mites, la mitologia, els dogmes i la teologia), l'acció (el culte, la festa, els temps i els espais sagrats, el ritual, l'ètica), el sentimental i emotiu (la vivència religiosa i la seva manifestació estètica) i el comunitari (la historicitat de la religió, l'organització social, la relació comunitària, els símbols i els mites comuns a un grup humà). Cf. Juan MARTÍN VELASCO, *Introducción a la fenomenología de la religión*, Madrid, Cristiandad, 1993, pp. 153-171.

Josep Otón també considera que les manifestacions externes de l'experiència religiosa, anomenades «concrecions culturals», són quatre: un sistema conceptual (els mites, les creences, la doctrina), un sistema estètic (els símbols, els rituals, els gestos i les cerimònies, els espais i els temps sagrats on es realitzen), un sistema ètic (les normes que regulen el comportament social i els valors utòpics) i un sistema social (la comunitat, la institució, la delimitació social). Cf. Josep OTÓN, *Debir, el santuario interior. La experiencia mística y su formulación religiosa*, Santander, Sal Terrae, 2002, pp. 122-128.

5. Cf. Kendall BLANCHARD - Alyce CHESKA, *Antropología del deporte*, Barcelona, Bellaterra, 1986.

ment al santuari d'Olimpia, són l'exponent màxim d'aquesta relació en la qual els espectacles esportius apareixen com a formes de culte als déus.⁶

L'altre aspecte el constitueixen les influències mútues entre el cristianisme i l'esport. Les metàfores esportives van tenir un paper important en la transmissió i comprensió del missatge cristià, com s'observa en la utilització que en fan sant Pau i els Pares de l'Església.⁷ A més, el cristianisme primitiu pren símbols esportius (com la corona o la palma) per expressar la fe cristiana. Un cop establerta com a religió europea, el cristianisme desenvoluparà un paper fonamental en l'evolució de l'esport durant l'edat mitjana i en el naixement i configuració de l'esport tal com l'entendem avui dia.⁸ Malgrat que molts veuen en l'esport contemporani un trencament amb la dimensió religiosa com a conseqüència de la secularització i la racionalització modernes, cal destacar el paper rellevant de persones i concepcions religioses, en aquest cas cristianes, en la nova forma que adquirirà l'esport a la societat industrial. En aquest sentit, trobem diversos elements d'inspiració cristiana en l'origen i en el desenvolupament del moviment olímpic recuperat al segle XX de la mà del baró Pierre de Coubertin, un aristòcrata catòlic.⁹

En aquesta relació històrica, no hem d'oblidar la introducció a Catalunya i Espanya de les diferents modalitats esportives a través de les congregacions religioses i dels moviments cristians (com ara la Federació de Joves Cristians de Catalunya)¹⁰ i el paper d'aquestes activitats esportives en l'educació moral cristiana duta a terme pels diversos moviments d'Església durant el segle passat.¹¹ Finalment, un darrer punt de contacte serien les agrupacions cristianes, fona-

---

6. Cf. Pere VILLALBA, *Olimpia. Orígens dels Jocs Olímpics*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1994.

7. Cf. Conrad VILANOU, «Literatura cristiana i metàfores esportives», *Revista Catalana de Teologia*, núm. XVIII/2 (2003), pp. 457-470.

8. Cf. Oriol DE BOLÓS - Conrad VILANOU, «Sobre l'origen del bàsquet: quan la religió esdevé esport», *Ars Brevis*, núm. 10 (2004), pp. 11-42.

9. La llegenda de la competició olímpica («l'important no és guanyar sinó participar») correspon a unes paraules pronunciades per l'arquebisbe de Pensilvània a la catedral de Sant Pau, a Londres, amb motiu de la celebració dels Jocs de la IV Olimpíada. «*Citius, altius, fortius*» («més ràpid, més alt, més fort») és el lema de l'olimpisme des del moment en què el pare Henri Dion les va pronunciar l'any 1891, en un lliurament de premis de l'escola esportiva Albert el Gran de París, on es trobava Coubertin.

10. Cf. L. PUYALTO - V. NAVARRO, *El bàsquet a Catalunya. Des dels orígens fins a l'any 1938*, Barcelona, Fundació del Bàsquet Català, 2000.

11. Cf. Pere FULLANA, «Els inicis de l'esport i l'església de Mallorca (1823-1936)», *Acàcia*, núm. 4 (1995), pp. 61-74.

mentalment protestants, d'esportistes d'elit, com els Atletes de Crist, que conceben la carrera esportiva com un terreny propici per a la missió i l'evangelització en la mesura que contribueix a dur arreu el missatge de Crist.

1.2. *L'àmbit cultural*

El culte religiós està format pel conjunt d'accions que expressen i generen l'experiència religiosa. Aquestes accions es realitzen dintre de sistemes complexos catalogats pels estudiosos del fenomen religiós com cerimònies, festes i rituals, i tenen com a marc de referència un conjunt de mites, símbols i ritus significatius per a la comunitat. Alguns d'aquests actes poden considerar-se «màgics», perquè esperen com a resultat una reacció immediata de la divinitat o de les forces sobrenaturals a favor seu.

Diverses publicacions de la sociologia i l'antropologia de la religió i de l'esport consideren els espectacles esportius com a cerimònies, festes o rituals públics carregats d'una simbologia pròpia, envoltats de ritus diversos, amb uns ídols als quals retre homenatge i uns mites socials que identifiquen els participants i els integren en una mateixa comunitat.¹²

1.3. *L'àmbit ètic*

Qualsevol religió demana el compliment d'una sèrie de normes morals i destaca la necessitat d'uns valors per sobre d'altres. L'esport, tal com s'entén modernament, desenvolupa i fomenta uns valors, com ara la recerca d'una millora constant, el domini de les emocions, el treball ascètic de preparació llarga i contínua per assolir un objectiu no immediat, la paciència, el sacrifici,¹³ la constància, l'acceptació de la derrota com a camí de superació, la cooperació amb altres persones per assolir un objectiu comú, la renúncia al propi bé en benefici del grup, el respecte i valoració de les capacitats dels companys i dels adversaris o la solidaritat entre els companys, qualitats humanes indispensables per adquirir la maduresa necessària per viure una existència lliure, responsable i plena.¹⁴

---

12. Cf. Roberto CACHÁN - Òscar FERNÁNDEZ, «Esport o religió: una anàlisi antropològica del futbol com a fenomen religiós», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 52 (1998), pp. 10-14.

13. Cf. Guillem TURRÓ, «Algunas consideraciones en torno al deporte, el placer y el dolor», *Arx Brevis*, núm. 10 (2004), pp. 256-265.

14. Cf. Melchor GUTIÉRREZ, *Valores sociales y deporte. La actividad física y el deporte como transmisoras de valores sociales y personales*, Madrid, Gymnos, 1995.

A més, l'esport pot considerar-se un espai d'aprenentatge social de les normes de comportament i dels valors cívics de la nostra societat.¹⁵ Des d'aquesta perspectiva, també cal denunciar la seva instrumentalització per part de les ideologies polítiques i econòmiques, amb els contravalors que sovint transmeten (implícitament o explícitament). L'ètica cristiana ens pot ajudar a discernir i reflexionar amb esperit crític al voltant de la utilització de l'esport al servei de les estructures de domini (societat de consum) o de la realització d'algunes pràctiques contràries a l'esperit de joc net i la igualtat d'oportunitats que regeix tota competició, com és el cas del dopatge.¹⁶ L'ideal olímpic també ens pot orientar en aquesta recerca d'una ètica esportiva universal i més humanitzadora.

1.4. *L'àmbit experiencial*

L'experiència interior o vivència emocional seria el quatr àmbit d'intersecció. L'esport com a pràctica i espectacle desvetlla en l'ésser humà sentiments i emocions fenomènicament propers als descrits en les experiències religioses. Primerament, la pràctica esportiva genera una experiència interior en l'esportista, ja sigui per les substàncies químiques generades per l'organisme (endorfines), per les emocions provocades per una pràctica de risc, pel cansament físic que dona pas a una sensació d'infinitud o pel fet de ser el centre d'atenció d'una multitud que el contempla emocionada.¹⁷ Aquesta vivència pot ser qualificada d'experiència cimbal (segons l'expressió d'A. Maslow), límit, portadora de sentit, de realització personal, d'autoconeixement, de llibertat i plenitud estètica, canalitzadora de l'agressivitat, alliberadora de tensions o catalitzadora d'emocions positives.

---

15. Cf. Norbert ELIAS - Eric DUNNING, *Deporte y ocio en el proceso de la civilización*, Madrid, Fondo de Cultura Económica, 1992.

16. Una primera aportació en aquest àmbit d'estudi és la publicació de la tesi doctoral en teologia moral: Juan COSTA, «*Doping*»: *Análisis moral de una realidad*, Roma, Pontificia Universitas Sanctae Crucis Facultas Theologiae, 2007. L'autor analitza el dopatge esportiu des del punt de vista de la moral cristiana i incideix en la importància de les anomenades «estructures de pecat» que envolten l'esportista a l'hora de prendre la decisió de dopar-se, sense deixar de reconèixer la seva responsabilitat personal.

17. Ángel ACUÑA, «El sentido del límite y el límite del sentido: 101 kilómetros en 24 horas», a: Francesc X. MEDINA - Ricardo SÁNCHEZ (ed.), *Culturas en juego. Ensayos de antropología del deporte en España*, Barcelona, Icaria, 2003, pp. 275-295.

A més, des del punt de vista de l'espectador, el seguiment de l'encontre esportiu també provoca emocions diverses entre el públic assistent o participant a través dels mitjans de comunicació.¹⁸ El seguiment multitudinari i els estats d'exaltació i excitació que produeixen indiquen la necessitat d'identificar-se amb un grup més enllà de la pròpia individualitat (experiència de relligament social, relació interpersonal, socialització, integració social, experiència de comunió) i de transcendir la quotidianitat cercant altres sentits a l'existència (sentiment de pertinença a un grup o una comunitat nacional).¹⁹

Finalment, cal tenir present la dimensió social de qualsevol fenomen humà, a l'origen i en el desenvolupament, com són l'esport i la religió. L'anàlisi d'aquest aspecte transversal no conformaria un àmbit propi perquè el trobaríem contínuament present en els altres, ja que les pràctiques i les institucions religioses depenen dels diversos contextos històrics, el culte és essencialment comunitari, la moral és un conjunt de normes socials on s'estableix com ens hem de relacionar amb el próisme i el sentiment religiós moltes vegades és producte d'un estat col·lectiu.

Aquest ampli conjunt de relacions entre l'esport i la religió és el motiu pel qual, tant a la premsa com a les publicacions especialitzades, circula la idea que l'esport s'ha transformat en un dels substituïts moderns de la religió. En unes societats cada vegada més laiques, l'esport, per a alguns sectors de la societat, omple el buit deixat a la vida social i individual pel retrocés de la religió, i assumeix el seu paper en la configuració de les consciències.²⁰

---

18. Josep Muñoz es refereix a aquesta vivència com a «èxtasi a les grades» i constitueix un dels capítols del seu llibre dedicat a l'experiència extàtica. Cf. Josep MUÑOZ, *El espíritu del éxtasis*, Barcelona, Paidós, 2001.

19. Ricardo SÁNCHEZ MARÍN, «El deporte: ¿nuevo instrumento de cohesión social?», a: Francesc X. MEDINA - Ricardo SÁNCHEZ (ed.), *Culturas en juego. Ensayos de antropología del deporte en España*, op. cit., pp. 49-72; Francesc X. MEDINA, «Nuevos rituales deportivos urbanos y construcción de la etnicidad: la Korricursa de Barcelona», a: Ricardo SÁNCHEZ (ed.), *La actividad física y el deporte en un contexto democrático (1976-1996)*, Pamplona, AEISAD, 1996, pp. 35-40.

20. Per aprofundir en aquesta qüestió, val la pena llegir la tesi doctoral inèdita: Javier LAPRESA, *El deporte, ¿sustituto laico de la religión en la sociedad posmoderna española?*, Logronyo, Universidad de la Rioja, 2000.

2. MARC CONCEPTUAL

La constatació de les afinitats entre l'esport i la religió en els diversos àmbits d'intersecció definits és només una primera aproximació a l'estudi del vincle entre aquests dos fenòmens. Cal realitzar, però, una anàlisi més profunda que vagi més enllà de les descripcions dels punts de contacte per tal de poder valorar la naturalesa de la seva relació. La visió de la relació entre l'esport i la religió donada des de l'antropologia i la sociologia serà el principal punt de referència. L'aparició de referències esportives en les publicacions sobre noves formes de religiositat em duran a plantejar-me la possibilitat de considerar l'esport com un substitut, un succedani o una religiositat moderna. Per respondre a aquesta qüestió, m'endinsaré dins l'àmbit cultural per observar la utilització del llenguatge propi del culte religiós en la descripció i l'explicació del fenomen esportiu.

2.1. *Una perspectiva antropològica i social*

Abans d'intentar establir relacions entre dos fenòmens humans, cal definir quina serà la perspectiva d'observació en què ens situarem. Respecte del concepte de religió utilitzaré, seguint la recomanació de José Prades, una base científica, antropològica i universalista.²¹ Aquesta opció suposa ampliar la nostra mirada més enllà de les formes clàssiques o tradicionals de la vida religiosa, tenint sempre en compte les formes pretradicionals (elementals o arcaïques, fonamentalment el tribalisme) i les formes posttradicionals (laiques o contemporànies).

Es proposen avui dues menes de definició de la religió des de la sociologia de la religió. Una d'elles insisteix en les seves funcions socials: les religions són grans sistemes simbòlics que procuren un sentit darrer a la vida humana individual i col·lectiva, amb la qual cosa proporcionen per això mateix coherència als individus i integració a les societats. L'altre destaca el seu objecte o referència: les religions tenen a veure amb l'absolut i transcendent, amb el sobrenatural i misteriós, amb el sagrat. Malgrat que *a priori* puguin semblar defini-

---

21. Aquest mateix autor proposa distingir entre teologia (reflexió sobre el fet religiós, des d'una tradició determinada) i religiologia (reflexió sobre el fet religiós, des d'una perspectiva antropològica i sociològica). Cf. José PRADES, «La religión y el centro sagrado de la sociedad», a: Rafael DÍAZ-SALAZAR - Salvador GINER - Fernando VELASCO (ed.), *Formas modernas de religión*, Madrid, Alianza, 1994, pp. 118-119.

cions excloents, s'està desenvolupant una nova visió religiosa que consisteix en la sacralització de les realitats socials, l'anomenat «sagrat immanent», que relacionaria ambdues definicions en desenvolupar aquesta funció «immanent» d'integració i cohesió social prenent com a punt de referència una entitat que «transcendeix» els individus que la componen.

Un altre aspecte important és la consideració que la religió és quelcom conatural a l'home,²² més enllà de la seva concreció en institucions històriques, fet que ens obrirà la porta per plantejar la possibilitat que la religiositat humana s'expressi al marge de les religions tradicionals. Molts elements que considerem característics de la religió, com els ritus, els mites o les creences, poden també donar-se fora d'ella, ja que hi ha, per exemple, cerimònies laiques i mites literaris. Davant la desconfiança en els religions tradicionals, la societat genera àmbits i pràctiques civils capaços d'omplir el buit religiós de l'home contemporani.²³

En resum, tenint presents aquests pressupòsits conceptuals, els sociòlegs de la religió qualifiquen un fenomen com a religiós quan assumeix les funcions socials d'atorgar sentit i assegurar la cohesió social, fonamentalment; però també consideren com a religiosa qualsevol valoració o visió «transcendent» de la realitat social.

Les dificultats per aclarir el significat atribuir al concepte *esport* també són importants.²⁴ Seguint els postulats de l'antropologia de l'esport, considero aquest fenomen com «un fet social total», és a dir, interconnectat, i que s'in-

---

22. Salvador Giner considera que caldria assumir l'existència d'un autèntic imperatiu religiós en la vida social de la raça humana. Cf. Salvador GINER, «La religión civil», a: Rafael DÍAZ-SALAZAR - Salvador GINER - Fernando VELASCO (ed.), *Formas modernas de religión*, op. cit., p. 130.

23. Per Mircea Eliade, aquesta transposició o substitució d'elements religiosos a la vida profana no ens ha de sorprendre, ja que l'home profà és el descendent de l'*homo religiosus* i no pot anul·lar la seva pròpia història, és a dir, els comportaments dels seus avantpassats religiosos, que l'han constituït tal com és avui dia. Cf. Mircea ELIADE, *Lo sagrado y lo profano*, op. cit., p. 152.

24. Com reconeix l'antropòleg Carles Feixa, el primer problema que es planteja en la construcció d'una antropologia de l'esport és la delimitació del concepte mateix d'*esport*, ja que si bé a la nostra societat aquesta activitat té habitualment els seus propis espais, regles i institucions, no passa el mateix a les societats no occidentals, punt de partida dels antropòlegs, en les quals quelcom semblant a l'esport pot ser a la vegada joc, ritu, festa, activitat de subsistència, diversió o guerra. De fet, en el món urbà-industrial contemporani, també intervenen en l'esport elements lúdics, productius i religiosos. Cf. Carles FEIXA, «Antropología del deporte», a: DD.AA., *Diccionario Paidotribo de la Actividad Física y el Deporte*, Barcelona, Paidotribo, 1999, p. 138.

fluència mútuament amb altres realitats socials. Aquesta visió polièdrica de l'esport el farà susceptible d'acollir una gran diversitat de significacions personals i socials, més enllà dels simples efectes corporals d'una activitat física.

Però no només l'esport té sentit en relació amb el context social on es desenvolupa, sinó que també posseeix un significat profund propi que garanteix la continuïtat de la seva natura en el temps i que ens permet reconèixer alguns trets com a «esportius» i, per tant, presents en tots els esports. És per això que podem veure a l'esport contemporani vestigis d'activitats més primitives.

Finalment, malgrat que alguns autors el considerin un fill de la Revolució Industrial, no es pot negar que l'esport té una doble dimensió racional i mítica, il·lustrada i romàntica, moderna i postmoderna: d'una banda, el recolzament de les ciències i de la raó instrumental ha fet de l'esport un camp ampli d'aplicació de la farmacologia, la dietètica o la psicologia; d'altra banda, l'àmbit de l'esport apel·la permanentment a les metàfores del cor i de la «raça», de la pertinença i de la vinculació, de l'emoció i dels sentiments, de la comunió i de la donació, de la solidaritat i de la compassió. Desencantament i reencantament semblen ser, per tant, processos que coexisteixen en la dinàmica esportiva.

2.2. *Religiositat moderna i rituals contemporanis*

Tot i el procés de secularització anunciat per alguns que estava destinat a relativitzar el paper de la religió en la societat contemporània, s'està produint un desplaçament del sagrat del domini de les religions tradicionals a altres realitats «profanes»²⁵ o fins i tot una metamorfosi de la religió.²⁶ Tot desencantament del món suposa i implica a la vegada l'emergència de noves formes de reencantament.²⁷ Per això, el característic de la modernitat religiosa és preci-

---

25. Com molt bé han expressat Hubert i Mauss: «Si bé els déus, cadascun a la seva hora, han sortit del temple i s'han fet profans, en canvi, veiem que altres aspectes de la pròpia societat humana —la pàtria, la propietat, el treball, la persona humana...— estan entrant al temple progressivament». Cf. Henri HUBERT - Marcel MAUSS, *Lo sagrado y lo profano: las funciones sociales de lo sagrado*, Barcelona, Barral, 1970.

26. Pel sociòleg Joan Estruch, la utilització d'un llenguatge antinòmic fàcil (sagrat/profà i religions/secular) en general ens han dut a confusió i amb petites dosis d'ideologia hem interpretat moltes vegades com secularització el que no era —no és— res més que una metamorfosi de la religió en el nostre temps. Cf. Joan ESTRUCH, «El mito de la secularización», a: Rafael DÍAZ-SALAZAR - Salvador GINER - Fernando VELASCO (ed.), *Formas modernas de religión*, op. cit., p. 279.

27. Javier MARTÍNEZ, «Aproximació sociològica a les noves formes de religiositat», a: Joan ESTRUCH (ed.), *Les noves formes de religiositat*, Barcelona, Cruïlla, 2001, p. 18.

sament la possibilitat que allò religiós es desvinculi del monopoli de les religions institucionalitzades o històriques i comenci a transitar lliurement pels camins de la ciència, la política, l'art o l'esport.²⁸

Aquesta transformació de la religió configura un nou escenari. S'han utilitzat diverses expressions i metàfores per descriure aquest fenomen: religions laiques, succedanis de religió, substituïts de la religió, religiositat difusa, religions seculares, nous moviments religiosos o religions civils... La denominació «noves formes de religiositat» em sembla la més adient, perquè no eleva aquestes manifestacions religioses a l'estatus de religió, entès en sentit estricte, però en canvi reconeix la seva funció d'expressió de la dimensió religiosa connatural a l'ésser humà.

Les noves formes de religiositat comparteixen uns trets comuns, motiu pel qual alguns autors parlen de l'emergència d'una religiositat moderna diferenciada de la d'altres èpoques històriques i caracteritzada per l'individualisme, l'experiència emocional, l'expressivitat, el consumisme, la recuperació de la metàfora i el mite i la proliferació de comunitats emocionals.²⁹ Dos grans conjunts, entre d'altres, conformen aquesta religiositat: les religions civils (polítiques), que poden portar a nacionalismes exacerbats, i les religions de masses (econòmiques), subjectes a la manipulació del mercat. La religiositat popular, malgrat no ser moderna, és una altra de les expressions religioses on trobem les característiques abans esmentades.

Aquesta nova configuració religiosa ha dut a considerar l'esport com un dels fenòmens de la cultura contemporània on es manifesten algunes de les qualitats del sagrat. Les diverses publicacions sobre noves formes de religiositat on l'esport és considerat, amb matisos, una d'elles, ens duen a plantejar-nos si aquest fenomen social pot considerar-se una religió «profana» (José M. Mardones),³⁰ «secular» (Jean Maisonneuve)³¹ o «civil» (Salvador Giner),³² com a conseqüència d'un desplaçament de les qualitats del sagrat a realitats profanes.

---

28. Segons el sociòleg José M. Mardones, convé no veure en aquestes formes del religiós una mera pèrdua o degradació de la religió institucional (cristiana), sinó veritables manifestacions de la modernitat religiosa que mostra l'autonomització del religiós i la seva presència dispersa i difusa en totes les esferes del que és social. Cf. José M. MARDONES, *Para comprender las nuevas formas de religión*, Estella, Verbo Divino, 1994, p. 47.

29. Cf. Juan MARTÍN VELASCO, «Noves formes de religiositat, nous moviments religiosos i confessions cristianes», a: Joan ESTRUCH (ed.), *Les noves formes de religiositat*, op. cit., pp. 86-107; i José M. MARDONES, *Retorn del sagrat i cristianisme*, Barcelona, Cruïlla, 2006, pp. 41-49.

30. José M. MARDONES, *Para comprender las nuevas formas de religión*, op. cit., pp. 91-97.

31. Jean MAISONNEUVE, *Ritos religiosos y civiles*, Barcelona, Herder, 1991, pp. 77-94.

32. Salvador GINER, «La religión civil», a: Rafael DÍAZ-SALAZAR - Salvador GINER - Fernando VELASCO (ed.), *Formas modernas de religión*, op. cit., pp. 130-168.

Enrique Gil fa diverses referències a l'esport quan descriu les religions laiques de salvació a partir dels quatre tipus de religiositat weberians.³³ Tanmateix, reconeix les dificultats per classificar la pràctica esportiva en una o altra tipologia, ja que, d'una banda, cada executant cerca la seva salvació personal, però, a la vegada, la competició entre els executants (sobretot si és per equips) suposa una catarsi col·lectiva agònica. Aleshores el culte individualista esdevé simultàniament un ritual públic.

El primer tipus són les religions polítiques activistes, on trobaríem els diferents tipus de nacionalismes, en els quals l'esport té una paper fonamental, com veurem més endavant, de propaganda política i identificació amb la nació. El segon, les religions polítiques contemplatives, identificades amb la famosa expressió «pa i circ». Els espectacles esportius, amb les seves cerimònies, produeixen un efecte fascinant i seductor sobre el seu públic de ciutadans espectadors. El tercer són les religions narcisistes activistes. L'esport, amb el seu caràcter ascètic de mortificació del cos, constitueix un cultiu del propi esforç amb l'únic objectiu d'aconseguir la màxima autorealització a llarg termini. Finalment, les religions narcisistes contemplatives. A aquest grup pertanyen els rituals hedonistes de la cultura de l'oci, on l'esport té un paper predominant. A través de la participació en els seus espectacles, potenciats per la indústria de l'entreteniment i els mitjans de comunicació de masses, s'espera obtenir una salvació —un plaer— immediata i instantània, ja que proporcionen uns moments extàtics de plenitud personal gratuïta.

Un dels aspectes més importants de la investigació antropològica i sociològica actual és la recuperació i revalorització del ritual, després d'una llarga travessa pel desert de la secularització. Per això, en lloc de parlar, com han fet alguns autors, de desritualització,³⁴ podem parlar d'un desplaçament del camp del ritual del domini religiós al secular.³⁵ Fins i tot, alguns autors parlen de ritus civils³⁶ o de rituals contemporanis.

En aquest sentit, resulta molt interessant l'aportació d'Àngela López, que relaciona els jocs esportius, especialment els partits de futbol, amb les concentracions religioses, i especialment amb les gires papals, que són les més espectaculars. Segons Àngela López, aquestes festes i mobilitzacions juvenils funcio-

---

33. Enrique GIL, «Religiones laicas de salvación», a: Rafael DÍAZ-SALAZAR - Salvador GINER - Fernando VELASCO (ed.), *Formas modernas de religión*, op. cit., pp. 175-183.

34. Max GLUCKMAN, «Les rites de passage», a: Max GLUCKMAN (dir.), *Essays on the ritual of social relations*, Manchester, Manchester University Press, 1962, p. 38.

35. Mary DOUGLAS, *Símbolos naturales*, Madrid, Alianza, 1970, p. 33.

36. Jean MAISONNEUVE, *Ritos religiosos y civiles*, op. cit.

nen com a rituals d'agrupament amb els quals la multitud s'embriga gràcies a la grandiositat de les seves litúrgies i a la brillantor de l'escenografia. Aquestes trobades esdevenen celebracions col·lectives que estructuraven les experiències individuals i socials i activen comportaments defensius de la moral comuna.³⁷

Les curses ofereixen també un espai contemporani de ritualització: des d'un punt de vista individual, quan el corredor es lliura al que es qualifica com a «passió» i que comporta uns rituals de preparació; en l'aspecte col·lectiu, quan es tracta de comprendre el que succeeix en una gran concentració de corredors al si de les curses llargues (curses de deu i vint quilòmetres, maratons, mitges maratons...) que tenen lloc a totes les nacions modernes des de la dècada dels anys setanta del segle passat.³⁸

Una de les característiques del ritu en les nostres societats modernes és la seva intensitat emocional, motiu suficient per a la seva realització sense necessitat de cap significat que el transcendeixi.³⁹ Per això, les accions cerimonials realitzades en el marc de trobades esportives, com les celebracions per l'assoliment d'un títol, malgrat que no s'adscriu a un pensament religiós o a una relació immanent amb el sagrat, es consideren rituals com a conseqüència de les emocions que posen en marxa.

2.3. *L'àmbit cultural*

Tot i la gran diversitat d'afinitats entre l'esport i la religió esmentades en el primer apartat, sembla més adient centrar-se aquí en un únic àmbit d'intersecció, per tal de poder arribar a algunes conclusions sobre l'estatus de l'esport respecte de la religió.

L'àmbit escollit per realitzar aquest aprofundiment ha estat el cultural. La raó principal d'aquesta tria és la constatació que els especialistes en ciències socials (antropologia i sociologia), ciències de la comunicació (periodisme) i ciències de l'esport sovint utilitzen categories pròpies del culte religiós per formular un discurs teòric que expliqui la rellevància social del fenomen esportiu en el món actual. D'altra banda, si comparem les descripcions dels esdeveniments esportius realitzades per aquests autors amb les realitzades pels antropòlegs i sociòlegs de la religió, trobarem un conjunt de similituds gens

---

37. Ángela LÓPEZ, «Ritos sociales y liturgias juveniles de espera», a: Rafael DÍAZ-SALAZAR - Salvador GINER - Fernando VELASCO (ed.), *Formas modernas de religión*, op. cit., p. 207.

38. Martine SEGALÉN, *Ritos y rituales contemporáneos*, Madrid, Alianza, 2005, p. 87.

39. Claude RIVIÈRE, *Les rites profanes*, París, PUF, 1995, p. 45.

menyspreables. A partir de l'anàlisi d'aquestes coincidències terminològiques, podré veure si la utilització del llenguatge religiós per explicar el fenomen esportiu té únicament un caràcter metafòric o, en altre cas, significa que aquestes dues experiències humanes estan emparentades, tal com succeïa als seus orígens. Si això fos així, no resultaria tan agosarat afirmar la dimensió religiosa de l'esport.

Des de la perspectiva de les noves formes de religiositat exposada en l'apartat anterior, la utilització d'aquestes categories religioses en l'esport constituirà un argument a l'hora de valorar si aquest fenomen social està substituint la religió en la nostra societat urbana postindustrial, és a dir, si es tracta d'un succeïni de la religió, tal com afirmen alguns autors com Juan Martín Velasco; o, contràriament, estem assistint a la metamorfosi de la religió i s'està gestant una nova religiositat moderna —secular, profana o civil— les característiques de la qual es manifesten en la pràctica esportiva, segons l'opinió defensada per José M. Mardones.

Per explicar la mirada des de la qual s'interpretaran aquestes categories religioses, ens pot resultar útil distingir entre dues dimensions de la realitat humana que es manifesten en el fet esportiu. D'una banda, hi ha una dimensió històrica, marcada pel temps cronològic, les lleis econòmiques i socials, i dividida en diferents moments o èpoques. Però també existeix una altra forma de l'existència humana en la qual l'home penetra en una dimensió governada pel mite i celebrada amb cerimònies farcides de rituals que utilitzen símbols per tal de relacionar-se amb ella. El pensament conscient, lògic, regeix el temps cronològic, mentre que l'inconscient, emotiu i simbòlic, ens posa en contacte amb l'eternitat.

En el primer cas, l'esdeveniment esportiu es pot entendre com un espectacle, pensat per les classes superiors per entretenir les inferiors perquè no es rebel·lin i continuïn produint. A més, és un artefacte cultural que crea necessitats per tal que l'espectador esdevingui consumidor dels productes esportius. L'esport constitueix un mercat i els jugadors són productes; l'únic objectiu és el benefici econòmic.

En canvi, en un altre ordre de realitat, l'esport se'ns mostra com una cerimònia o un esdeveniment que es desenvolupa en un temps «sagrat», diferent de l'ordinari. Aleshores, l'enfrontament esportiu no està dirigit a satisfer una necessitat econòmica, sinó que s'inscriu en l'escenari mític i simbòlic de l'enfrontament amb un mateix o amb els altres utilitzant una energia emocional i inconscient relacionada amb les diferents identitats ètniques, nacionals o tribals entre els seguidors i els esportistes. És en aquesta realitat «transcendent», expressada pels diversos autors servint-se del llenguatge religiós, que centra-

tem la nostra atenció, sense negar el valor de l'altra i segurament la seva necessitat i complementarietat per entendre alguns aspectes de la realitat esportiva.

A mode de resum de tots els elements religiosos que conformen l'àmbit cultural i la seva relació amb l'esport, utilitzaré la descripció que fa el sociòleg de l'esport Ángel Acuña tot recapitulant els diferents aspectes que conformen els esdeveniments esportius:⁴⁰

Els espectacles esportius constitueixen en la majoria dels casos processos rituals de solidaritat, donada la comunió i confirmació que manifesten els seguidors del mateix equip. El club constitueix un referent col·lectiu que possibilita un senyal d'identitat i un sentit de pertinença. Els ídols i els mites esportius funcionen dins el sistema social com a projectors de prestigi per mitjà de les seves victòries, transformades en proeses. Els espectadors esportius assisteixen en el procés ritual a un exercici de catarsi col·lectiva, on s'alliberen les emocions negatives i s'evadeixen de la pròpia realitat, i viuen durant algun temps en una altra dimensió. Les banderes, els escuts, les samarretes i els altres emblemes col·lectius funcionen en l'esport com elements totèmics de culte secular. La crònica dels encontres esportius està carregada de metàfores lingüístiques, que fan més espectacular el drama i el transformen en una confrontació apassionant.⁴¹

3. LES CATEGORIES RELIGIOSES PRESENTS EN L'ESPORT CONTEMPORANI

Dels significants religiosos utilitzats per descriure alguns aspectes de l'esport contemporani, en destacaré sis: *màgia*, *cerimònia*, *festa*, *ritual*, *mite* i *símbol*. Es tracta de paraules polisèmiques interrelacionades entre si. La línia que delimita els significats d'aquests termes no és gens nítida, i fins i tot alguns d'ells

---

40. Un altra descripció dels esdeveniments esportius on trobem presents algunes categories del culte religiós és la realitzada per l'antropòleg Cristian Bromberger, que reconeix dins l'activitat futbolística uns elements a partir dels quals suggereix que un partit de futbol és afí a una cerimònia sagrada. Cf. Cristian BROMBERGER, «El fútbol como visión del mundo y como ritual», a: Maria Àngels ROQUE (ed.), *Nueva antropología de las sociedades mediterráneas*, Barcelona, Icaria, 2000, p. 267.

41. Ángel ACUÑA, *Fundamentos socioculturales de la motricidad humana y el deporte*, Granada, Universidad de Granada, 1994, pp. 237-239.

són utilitzats sovint com a sinònims o, si més no, referits a un mateix fenomen o a una mateixa experiència. Tanmateix, l'anàlisi per separat de cadascuna d'aquestes paraules utilitzades pels autors de l'àmbit esportiu ens permetrà detectar matisos que enriquiran el nostre estudi sobre l'esport contemporani i els seus punts de contacte amb la religió.

Les categories *cerimònia*, *festa* i *ritual social* tindrien a veure d'alguna manera amb les funcions «religioses» de l'esport (crear comunitat, celebrar el que ens uneix, transmetre cultura i valors socials). Els mites, els símbols i els rituals xamànics configurarien elements presents a les cerimònies, les festes i els rituals socials necessaris i significatius per dur a terme aquestes funcions. El mite, el símbol i el ritu constitueixen tres formes de connexió per a l'individu amb significats que el transcendeixen. La categoria *màgia* és un aspecte que forma part de les religions, encara que moltes vegades de forma marginal i mitjançant la qual l'home pretén controlar el seu destí i el favor dels déus.

3.1. Màgia

La paraula *màgia* —així com altres relacionades amb el seu camp semàntic, com ara *superstició* o *animisme*— és una de les categories religioses utilitzada per referir-se a algunes actituds que s'observen a l'esport actual. Els aspectes màgics, supersticiosos i animistes no són aliens al món de l'esport, malgrat que alguns autors el considerin fill de la Revolució Industrial i el caracteritzin com a racional, científic i lògic. L'antropòleg Vincenzo Padiglione reconeix que l'esport és una de les institucions modernes que manté més viva la tensió màgica i al voltant de la qual trobem una multitud de pràctiques supersticioses.⁴²

L'ésser humà, malgrat totes les seves capacitats i possibilitats, és conscient que les vicissituds de la vida no sempre depenen d'ell, que el destí no és únicament a les seves mans. L'esforç i el treball, malgrat que siguin imprescindibles, no són suficients per aconseguir l'èxit. Per aquest motiu, admet que hi ha causes externes al seu control i a la seva voluntat que són responsables del que succeeix. L'esportista i l'aficionat no resten al marge d'aquesta realitat humana.

---

42. «Fer el senyal de la creu com acte de confiança en una potència superior constitueix una pràctica corrent entre els jugadors [...]. Pràctiques supersticioses que serien rebutjades en qualsevol altre ambient es manifesten de manera explícita entre jugadors, atletes, entrenadors i dirigents» (Vincenzo PADIGLIONE, «Antropologia de l'esport», *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, núm. 7 [1994], pp. 90-91).

La màgia, tècnica vinculada al món religiós, encara que per a molts correspongui només a un estadi inicial i primitiu de la religió, és un recurs de què disposa l'home per controlar i dominar l'extraordinari, que es presenta davant d'ell com «atzar» o «sort», en el sentit que no depèn de les seves decisions. L'eficàcia del ritual màgic no depèn tant de les accions concretes que es realitzen com del convenciment en el resultat que deriva d'elles.

A les religions tribals, l'atzar es presenta revestit d'una aura sagrada, raó per la qual moltes vegades es manifesta la voluntat divina per mitjà de la sort, tal com podem apreciar en alguns relats bíblics com el de Jonàs,⁴³ en la utilització de les sorts sagrades per part dels sacerdots⁴⁴ o en l'elecció de l'apòstol Maties.⁴⁵ Aquest és el fonament «religiós» de les supersticions, ja que utilitzant aquestes pràctiques, es vol controlar l'atzar posant-se sota la protecció dels déus dels quals depèn la casualitat. La religiositat popular, una religió plena d'objectes, i l'esport, àmbit de risc que depèn especialment de l'atzar, són dos dels espais contemporanis on es manifesten aquestes pràctiques.

Quan per dirigir o modificar el decurs dels esdeveniments s'utilitzen invocacions als elements de la natura o als esperits dels avantpassats, estem davant de pràctiques animistes, més freqüents en l'esport de les societats tribals⁴⁶ però també presents a l'esport modern.⁴⁷ En canvi, si per dominar l'atzar es realitzen actes rituals o s'utilitzen objectes amb unes qualitats especials, entrem en el terreny de la màgia o la superstició. De la mateixa manera que pot canviar el curs d'una vida, l'atzar pot alterar la trajectòria d'una pilota i invertir la marxa del joc. Per això, el món de l'esport és ple de conductes d'aquest tipus, fonamentalment relacionades amb els esportistes, els aficionats i l'espai de joc.

---

43. Jo 1,7.

44. Nm 27,21. Cf. Ex 28,30; 22,7-8; Dt 17,8-12; 33,8; 1Sa 14,36-46; 28,6.

45. Ac 1,24-26.

46. L'any 1993 tot l'equip nacional de futbol de Zàmbia va morir quan l'avió en el qual viatjaven es va estavellar. Com a conseqüència de la tragèdia, els jugadors morts van ser enterrats a l'Estadi de la Independència i durant el següent partit davant el Marroc els morts van ser conjurats a ressorgir de les seves cendres. L'equip guanyà el partit per dos gols a un. Notes preses del vídeo: «El lado oscuro», *Historia del futbol. un juego de pasiones*, Fremantle-media, núm. 4 (2003).

47. Aquesta pràctica d'invocació dels avantpassats també es va produir l'any 2006 amb motiu d'un partit de Copa del Rei, on el Reial Madrid necessitava remuntar cinc gols de diferència. Aleshores es va procedir a «la invocació de l'esperit de Juanito», un exjugador, mort tràgicament en un accident de trànsit, famós per haver protagonitzat grans remuntades gràcies al seu esperit competitiu. Tot i no completar la gesta, els tres gols aconseguits per l'equip en només vint minuts van ser interpretats per l'afició com el resultat d'aquest ritual animista.

El catàleg de comportaments supersticiosos dels jugadors inclou accions com trepitjar la gespa amb un peu determinat en sortir al camp o la utilització d'amulets. Els seguidors que assisteixen al partit o el segueixen per televisió també executen pràctiques màgiques, com posar-se alguna peça de roba amb l'emblema del club o veure el partit en el mateix lloc on es va produir una gran victòria i acompanyat de les mateixes persones. Finalment, és habitual col·locar objectes a les porteries per evitar encaixar gols o fins i tot pot considerar que un camp està maleït quan l'equip no aconsegueix guanyar-hi.⁴⁸

Cal reconèixer el valor d'aquestes accions per als participants en l'acte esportiu, però això no significa que existeixi una relació sobrenatural o mística entre l'execució dels rituals i el resultat del joc al camp. Només que els jugadors o els aficionats creguin fermament en aquesta relació és suficient per crear un clima de predisposició a la victòria. Aquest brou de cultiu genera entre els jugadors un estat d'ànim adequat i activa els seus recursos psicològics, cosa que millora el seu rendiment.

L'aparició de pràctiques màgiques, animistes i supersticioses al si dels esdeveniments esportius situa l'esport com un dels àmbits de la cultura contemporània, on reapareixen elements propis de les religions de les societats tribals i la religiositat popular de les religions institucionalitzades. Aquest fet posa de manifest la necessitat humana d'expressar i canalitzar la seva dimensió més irracional.

3.2. *Cerimònia*

La categoria *cerimònia* és de les més utilitzades pels autors a l'hora d'analitzar i descriure diverses manifestacions del fenomen esportiu. L'origen religiós d'aquest terme és evident: el vocable llatí *caeremonia* significa 'pràctica religiosa'. Ara bé, quin és el sentit que li atribueixen els sociòlegs i antropòlegs de l'esport quan es refereixen als esdeveniments esportius amb el terme «cerimònia»? Els significats que els diversos autors atribueixen a la descripció de l'esport com a cerimònia són

---

48. Durant el primer terç del segle XX, l'equip anglès de Derby patí moltes derrotes consecutives en el seu camp durant el campionat de Copa. L'explicació va ser molt senzilla: l'indret on s'havia construït el camp havia estat la seu d'un campament de gitanos que en ser expulsats van maleir el lloc. Quan al 1946 van tornar a arribar a la final de Copa demanaren a una gitana que aixequés l'encanteri. Curiosament, guanyaren el títol. Cf. Desmond MORRIS, *El deporte rey*, Barcelona, Argos Vergara, 1982, p. 116.

49. Recordem que qualsevol cerimònia religiosa o civil segueix un protocol, té una assistència de públic multitudinària, transmet uns significats i valors socials i provoca un sentiment d'unitat als participants.

tres:⁴⁹ el sentiment d'unitat que experimenten els assistents a un esdeveniment esportiu, el conjunt d'accions rituals i protocol·làries que conformen el cerimonial esportiu i el públic multitudinari present en l'esdeveniment esportiu convertit en espectacle. A més, els mitjans de comunicació col·laboren activament en l'amplificació d'aquests tres aspectes.⁵⁰

Per entendre el sentiment d'unitat grupal generat pels esdeveniments esportius utilitzaré l'anàlisi d'Émile Durkheim de la religió dels aborígens australians. Aquest autor considera que l'estat d'«efervescència col·lectiva» generat en aquests rituals religiosos, fruit de la reunió i l'acció comuna dels creients, confirma l'individu en la seva fe gràcies a l'energia social que es desprèn del grup, amb la qual cosa es manté la cohesió social. L'esclat emocional provocat per aquesta fusió comunitària ha portat a qualificar aquesta experiència de «sagrada».

Per això considera aquesta vivència col·lectiva el fonament de la religió i la designa amb l'expressió «diví social», és a dir, la sacralitat generada per la reunió dels creients.⁵¹ Aquesta força religiosa «invisible» necessita projectar-se fora de la consciència dels individus per fer-se «visible», i aleshores es fixa sobre un objecte, que així esdevé sagrat (tòtem). El caràcter sagrat del tòtem no li és propi, sinó que depèn de la «societat» (tribu), que és qui li ha conferit aquesta sacralitat.

Entre el públic assistent als encontres esportius es manifesten aquests estats d'emoció compartida. Un dels motius essencials de l'èxit dels espectacles esportius té a veure amb la possibilitat d'experimentar la vivència d'una emoció multitudinària. L'excitació generada pot ser intensa, especialment en els esdeveniments esportius d'alt nivell que atrauen grans quantitats de persones, i pro-

---

50. L'estat d'efervescència col·lectiva, el cerimonial esportiu i l'aspecte multitudinari i espectacular de les cerimònies esportives estarien en consonància amb l'«experiència polaritzant», present també en l'àmbit de la religió, descrita per Josep Otón: «Durant aquests actes massius, el subjecte queda impressionat per la grandiositat i es rendeix, tot submergint-se en un corrent poderós. L'espectador polaritzat s'uneix a una gran consciència col·lectiva i reacciona segons els paràmetres de la massa i no segons els propis. En aquest estat d'hiperatenció és molt fàcil generar determinades reaccions emocionals: estats d'eufòria, depressió, riure, plor, goig, tristot, solidaritat o agressivitat» (Josep OTÓN, *Debir, el santuario interior. La experiencia mística y su formulación religiosa*, op. cit., pp. 48-53).

51. «No hi pot haver cap societat que no senti la necessitat de mantenir i de refermar, a intervals regulars, els sentiments col·lectius i les idees col·lectives que configuren la seva unitat i la seva personalitat. Ara bé, aquesta refecció moral només es pot obtenir per mitjà de reunions, d'assemblees i de congregacions on els individus, estretament propers els uns dels altres, reafirmen en comú els seus sentiments comuns; d'on resulten unes cerimònies pròpiament religioses» (Émile DURKHEIM, *Les formes elementals de la vida religiosa*, Barcelona, Edicions 62, 1987, p. 431).

bablement és això el que constitueix la base experimental de la percepció generalitzada de l'esport com a fenomen «sagrat». Aquestes reunions periòdiques són una oportunitat perquè els seguidors puguin revifar la fe comuna en un club, un equip o un jugador, i alhora enforteixen el vincle col·lectiu d'una comunitat urbana, regional, nacional o universal. Les banderes, els escuts o els himnes actuen com elements on es fixa aquesta sacralitat pròpia del conjunt dels aficionats; per això, malgrat que puguin canviar al llarg del temps, segueixen generant estats emocionals col·lectius.

Aquesta emoció compartida és una forma de relligament social característica de la societat actual, on el vincle racional ha estat substituït per l'empatia. Michel Maffesoli utilitza el terme *proxèmia* per explicar aquestes xarxes d'amistat que no tenen altre objectiu que reunir-se.⁵² Per al sociòleg francès, aquesta força aglutinadora es pot denominar «religió» (*re-ligare*) ja que designa tant el que ens uneix a una comunitat com el que serveix de suport a l'«estar plegats».⁵³ Com ens recorda Lluís Duch, en un temps en el qual triomfa l'individualisme, no hi ha cap mena de dubte que els «fidels» es reuneixen en les immenses catedrals de ciment armat que són els moderns estadis, en les quals renuncien a la individualitat de cadascú per vincular-se emocionalment per mitjà d'un crit de fervor religiós, tot proferint, amb passió i unànimement, tot un seguit d'«aclamacions litúrgiques».⁵⁴

El cerimonial constitueix l'aspecte formal dels esdeveniments esportius i està format pel conjunt de rituals i accions protocol·làries que s'hi realitzen. Aquest cerimonial s'ordena al voltant d'una àmplia producció esglaonada de sentiments i d'emocions, garanteix la seva idèntica reproducció en qualsevol indret del món i manifesta grandiositat davant de les masses reunides. Els cerimonials olímpics constitueixen l'exemple més clar d'això.⁵⁵ Aquests rituals mostren una cer-

---

52. Un exemple esportiu d'aquests agrupaments socials són les trobades de patinadors dels divendres a la nit pels carrers de París. L'objectiu no és competir en una cursa sinó «estar junts en l'embraguesa d'una participació en la totalitat humana. Els *rollers* són feliços de constituir una massa, de fondre's en una entitat que els depassa, negats en l'oceà humà» (Michel LACROIX, *El culte a l'emoció*, Barcelona, La Campana, 2006, pp. 115-116).

53. Cf. Michel MAFFESOLI, *El tiempo de las tribus*, Barcelona, Icaria, 1990.

54. Lluís DUCH - Joan Carles MÈLICH, *Escenaris de la corporeïtat. Antropologia de la vida quotidiana 2.1*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 325.

55. «Per sobre de l'acte modern dels jocs olímpics, se sent l'efecte màgic d'una història i d'una divinitat. Tot el que s'introdueix en l'esdeveniment (toc de campanes, fanfàrties, desfilades pomposes, cants corals, coloms, torxes...) simbolitza, sense imitar-la, una festa religiosa i, en segon terme, una emoció profunda comparable també, sens dubte, a la d'una cerimònia religiosa» (Xavier DOMINGO, *Els Jocs Olímpics*, Barcelona, Barcanova, 1992, p. 27).

ta afinitat formal amb el cerimonial militar. Segurament la utilització política que han fet els règims totalitaris de les manifestacions esportives per mostrar la seva grandiositat i transmetre la seva ideologia té a veure amb la vinculació, evident al llarg de la història, entre l'esport i l'exèrcit. Fins i tot durant la primera meitat del segle XX es van barrejar expressions polítiques i esportives en els mateixos espais «rituals», els estadis esportius a l'aire lliure o de pista coberta, com l'Sportpalace de Berlín o el Vélodrome d'Hiver de París, utilitzats pels moviments de massa d'entreguerres.

Una altra característica del cerimonial esportiu és la tradició i la consegüent resistència a la modificació dels seus rituals, de forma semblant als cerimonials religiosos.⁵⁶ Aquesta permanència de la tradició es pot observar en el rígid protocol que presideix les cerimònies d'obertura i cloenda dels Jocs Olímpics i en la pervivència de diversos elements militars més propis d'altres èpoques (desfilades, banderes, discursos, himnes nacionals).

Finalment, els encontres esportius són un fet de masses, tal com mostra el seu seguiment multitudinari tant als estadis com a través dels mitjans de comunicació (la televisió, la ràdio o internet). Les competicions esportives congreguen el poble i estan dissenyades per tal que participi, encara que sigui de forma imaginària, en el desenvolupament dels esdeveniments que succeiran a l'estadi, de forma semblant a com els feligresos participen en la cerimònia religiosa. Aquest espectacle de masses produeix entre la multitud aglomerada una osmosi dels espectadors, als quals fon en la contemplació col·lectiva d'un fet: la consagració d'un campió, la caiguda d'un rècord o la victòria d'un equip.

La presència de les multituds converteix l'esdeveniment esportiu en una oportunitat única per transmetre els valors i les idees de la societat a una gran part dels seus membres. Així, l'encontre esportiu esdevé espectacle o litúrgia social, en el sentit que es converteix en una posada en escena de la pròpia societat. No resulta exagerat afirmar, doncs, que les societats industrials modernes necessiten l'espectacle esportiu, en tant que element regulador, renovador i enaltidor de la seva pròpia imatge. De fet, l'arrel llatina comuna de les paraules espectacle (*spectaculum*) i mirall (*speculum*), constitueix una mostra més de l'efecte mirall de la pròpia societat que té l'espectacle esportiu.

---

56. La reforma litúrgica iniciada per l'Església catòlica durant la primera meitat del segle XX, culminada en la constitució conciliar *Sacrosantum Concilium*, va actualitzar diversos aspectes del cerimonial litúrgic. Tot i això, encara resten per aplicar moltes de les indicacions conciliars i, fins i tot, hi ha petits intents de fer marxa enrere.

Els mitjans de comunicació de masses contribueixen a aquests dos aspectes del fenomen esportiu amplificant els seus efectes i conseqüències: un major espectacle (el de la societat de consum a través de la publicitat) i una multitud més gran (el de la globalització amb l'expansió arreu del planeta). Les retransmissions esportives col·laboren en la percepció del fenomen esportiu com quelcom religiós, ja que permeten que l'esport compleixi dues funcions fonamentals per a les religions: poder arribar arreu (universalitat) i facilitar la participació regular dels fidels en el culte (precepte). Aleshores l'espectacle esportiu té el paper de *mèdiu* que posa en contacte l'espectador amb una comunitat esportiva cosmopolita gràcies a la capacitat tecnològica d'unificació dels mitjans de comunicació de masses.

3.3. Festa

La categoria *festa*, malgrat estar molt relacionada amb els termes *cerimònia* i *ritual*, tant pel que fa als seus components estructurals com a les seves funcions, ens aporta alguns matisos importants i altres significats diferents als descrits a l'apartat anterior.

Primerament cal destacar els paral·lelismes, funcionals i fenomenològics, entre la festa, la cerimònia i el ritual. Tota festa, encara que sigui purament laica a l'origen, té certs trets de cerimònia religiosa, perquè en tots els casos té l'efecte d'aproximar els individus, de posar en moviment les masses i de suscitar així un estat d'efervescència, alguna vegada fins i tot de deliri, que no deixa d'estar emparentat amb l'estat religiós. La festivitat, segons Delgado, és el canal per mitjà del qual les societats engendren la sacralitat.⁵⁷ A més, la festa és el temps oportú del ritu. La festa és temps sagrat, per oposició al temps profà, disponible per a les activitats utilitàries. El dia de festa és un dia sostret, com tot el sagrat, dels usos comuns.

Penetrant de forma més específica en l'àmbit festiu, observem com s'ha produït durant la modernitat una secularització del domini festiu que l'ha allunyat de la religió. En opinió de Max Weber, el motiu d'aquesta separació va ser el rebuig de les recreacions per part dels cristians reformats, en consonància amb l'utilitarisme burgès. La salvació relacionada amb l'èxit en aquest món com a fruit del treball, pròpia del calvinisme, anava en contra de l'esperit festiu.⁵⁸

---

57. Manuel DELGADO, *La festa a Catalunya, avui*, Barcelona, Barcanova, 1992, p. 27.

58. Max WEBER, *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme*, Barcelona, Edicions 62, 1988, pp. 223-224.

Aquest fet ha provocat l'emergència de la festa en altres àmbits de la cultura contemporània, com l'esport, atès el caràcter antropològic irrenunciable d'*homo festivus* propi de l'existència humana.

La festa i el joc esportiu comparteixen algunes característiques comunes que els posen en relació l'un amb l'altre i que han fet que alguns autors consideressin l'esport com la festa més «popular» i mundial o una nova litúrgia festiva.⁵⁹ La primera és la delimitació d'un marc espacial i temporal particular. És a dir, la festa esportiva té uns espais determinats, ja sigui un estadi, un espai urbà o un edifici amb una forta càrrega simbòlica, i uns determinats moments de l'any en què es realitza, ja sigui durant una festivitat civil, a l'inici o la fi de la temporada esportiva o en la commemoració d'un esdeveniment significatiu.

Un altre aspecte de la festa que es troba present de forma evident en l'esport contemporani és el vessant espectacular. Parlar de festa és parlar d'un espectacle. Acostuma a dir-se que l'arribada de la societat de la comunicació és responsable del desplaçament de les manifestacions rituals cap a l'espectacle, però aquesta utilització de tècniques dirigides a excitar els sentits i a produir emocions fortes no correspon únicament als nostres coetanis.⁶⁰

Tanmateix, les diverses institucions polítiques i socials i els mitjans de comunicació, que coneixen aquesta realitat, han sabut utilitzar tot el seu potencial per dotar d'una aura mística els esdeveniments esportius, tal com podem apreciar en la desmesura de les exhibicions musicals i audiovisuals presents en qualsevol celebració o festa esportiva, davant de centenars de milers de persones absortes, hipnotitzades. Això significa que la seva funció es redueix gairebé sempre a la producció d'entreteniment, i perd de vista els seus elements profunds i significatius. Aquest fet ha estat aprofitat pels diferents règims polítics per mostrar la grandesa d'una nació i controlar els ciutadans a través de l'encisament que provoca la seva posada en escena.

La consideració d'un esdeveniment com a festa requereix de la participació dels assistents, ja que, si no, seríem davant d'un mer espectacle. La competició esportiva presenta un clar aspecte festiu, a partir de la comunió dinàmica que es produeix entre els actants i el seu públic. El públic participa de l'espectacle i en l'espectacle. Fins i tot la violència esportiva podria considerar-se, se-

---

59. Xavier PUJADES - Carles SANTACANA, «Esport i ciutadania. Notes sobre el discurs esportiu a Catalunya en un període de canvi (1930-1931)», *Revista d'etnologia de Catalunya*, núm. 1 (1992), p. 52.

60. Antonio BONET, *Fiesta, poder y arquitectura. Aproximaciones al barroco español*, Madrid, Cátedra, 1990, p. 26.

gons Baudrillard, una expressió d'aquesta necessitat de participació pròpia de la societat postmoderna. Així, l'ultra manifesta un «extremisme participatiu» en una cultura que sol·licita a cadascú baixar a la sorra, entrar en joc, participar en la competició.⁶¹

Per acabar, classifiquem les funcions socials de la festa esportiva, estretament relacionades amb les desenvolupades per algunes manifestacions religioses, en dos grans àmbits. El primer és l'àmbit de la cohesió social, ja que produeix un relligament entre els membres de la comunitat per mitjà de l'experiència de *communitas*. Aquesta vivència relativitza els conflictes al si d'un grup humà, i crea durant un espai de temps limitat el miratge de la indistinció entre sexes, classes, generacions, barris, llocs d'origen o ètnies d'aquells qui es confonen dins el marc festiu, especialment en les celebracions dels èxits esportius. Els moviments, els gestos, els crits i els càntics dels participants fan que configuren un sol cos i una sola ànima.

El segon és la violació «permesa» de les normes socials establertes, permetent-se la realització d'accions contràries al civisme i l'ús de les disfresses (vestits específics per a la pràctica i el seguiment esportius). També cal destacar l'acceptació d'un grau de violència física i material impensable en qualsevol altre context per aconseguir, en opinió de l'antropòleg Manuel Delgado, l'alliberament de tensions individuals i socials i garantir, com si d'una vacuna es tractés, l'ordre establert amb desordres puntuals i controlats.⁶²

El reconeixement dels esdeveniments esportius com a cerimònia i festa permet identificar una experiència de l'espectador en la qual participa amb els altres assistents. Durant alguns moments de l'encontre experimentarà la fusió mística amb la resta de seguidors, gràcies a l'explosió efusiva per la victòria o el gaudi estètic produït per alguna acció de mèrit. Aquesta vivència, en què el seguidor s'adhereix a una entitat col·lectiva (el club, la nació o l'Estat), amaga el perill que la persona pugui ser manipulada a través de continguts i expressions amagats rere l'afició esportiva, que defensin altres objectius que no siguin esportius (com ara polítics, econòmics, mediàtics o culturals). Tanmateix, també pot considerar-se una experiència on l'individu es transcendeix, surt de si mateix, per formar part d'un grup humà on els conflictes queden superats i s'experimenta la unitat amb els altres (la *communitas*).

Aquest sentiment d'unitat converteix l'esport en un vehicle de relligament social. En aquest sentit, les comunitats emocionals vinculades a l'es-

---

61. Jean BAUDRILLARD, «Heysel», *Autrement*, núm. 80 (1986), p. 161.

62. Manuel DELGADO, *La festa a Catalunya, avui*, op. cit., pp. 46 i 52.

port —tant pel que fa al públic assistent a les celebracions massives i esdeveniments esportius, com pel que fa als petits grups humans que es reuneixen per seguir conjuntament unencontre esportiu— estan substituint els grups religiosos com a agents socialitzadors. La proxèmia generada entorn d'aquests agrupaments espontanis esdevé un vincle social que manté units a aquells que comparteixen una mateixa afició i els fa sentir membres d'un mateix grup.

3.4. *Ritual social*

Tal com hem anunciat en l'apartat anterior, les categories *ritual* i *festa* estan emparentades. El ritual és un dels components fonamentals de la festa, ja que la celebració es realitza mitjançant rituals significatius per aquell grup, uns rituals que estableixen l'adscripció a uns valors determinats i a una visió del món perfectament ordenada. És aquest sentit socialitzador del ritual que serveix per situar l'home en el món i en el seu entorn social, el qual diversos autors han utilitzat per referir-se a l'esport com a ritual de la societat moderna.

Des de l'antropologia simbòlica, es considera que una activitat realitza una funció ritual quan expressa i transmet els valors i la cultura d'una societat a través de símbols significatius per a aquest grup humà. Aquest és el motiu pel qual he qualificat aquesta accepció de la paraula *ritual* com a «social», distingint aquest sentit de caire antropològic del que empraré més endavant per referir-me a les accions rituals.

La religió ha estat un dels àmbits de l'experiència humana on, de manera preferent, s'ha desenvolupat aquesta funció vital per a la vida de les comunitats i el desenvolupament de la cultura. Per això, considerar l'esport com a ritual suposarà el desplaçament d'aquesta funció social desenvolupada per la religió a un altre àmbit de la cultura, i, alhora, la funció ritual de les pràctiques esportives en la societat moderna constituirà un argument a favor de la consideració de l'esport com a substitut de la religió.

L'esport contemporani pot ser considerat com a ritual al si del qual s'expressen i es transmeten les idees, la cultura i els valors propis d'una societat determinada, tant si és tribal com si és moderna. L'exemple més clar el constitueixen les cerimònies olímpiques, convertides en un veritable aparador on s'exposa el folklore de la ciutat i del país organitzador davant el món. Recordem que durant la cerimònia d'inauguració dels Jocs Olímpics de Beijing de 2008 hi va haver diverses actuacions relacionades amb la cultura mil·lenària xinesa, algunes d'elles amb un tarannà religiós, com els moviments de tai-txi-txuan o la referència a les *Analectes* de Confuci.

Però més enllà de les particularitats de cada societat, per mitjà de l'esport es transmeten els models dominants del nostre sistema, la societat occidental democràtica i capitalista, amb la qual cosa exerceix un procés d'aculturació arreu del planeta.⁶³ Això es pot observar en la importància que es dona en l'esport a l'èxit i al mèrit com a base de l'organització social —qualsevol pot arribar a ser algú— o en la importància del rècord esportiu com a símbol d'una societat orientada envers el rendiment i la productivitat. L'ídol esportiu, com a cim de la piràmide social, s'encarrega de transmetre aquests valors. Aquest fet converteix l'esportista en l'exemple de la normativitat social explícita o implícita present a l'esport. La socialització esportiva no només pren com a referència un esport o un esportista concret, sinó també un equip o club, que representa uns ideals ètics, polítics o econòmics.

Els valors democràtics impregnen tota la pràctica esportiva, tal com es pot veure en alguns elements propis de la competició on apareixen referències a: *a*) una organització social jerarquitzada, reflectida en l'estructura organitzativa dels equips, on no tots els esportistes realitzen les mateixes funcions ni reben els mateixos sous; *b*) un funcionament racional basat en la ciència i la tecnologia modernes (l'obsessió per la precisió i la mesura, la geometrització de l'espai, la classificació de les coses); *c*) una ètica relacionada amb el joc net (una postura crítica envers les actituds contràries al reglament com el dopatge, que suposa dures sancions i un tracte degradant a l'esportista, en alguns casos detingut i emmanillat per la policia), i *d*) un principi de realitat, on es mostra la veritat del que succeeix (empirisme), la possibilitat pel seguiment en directe o a través dels mitjans de comunicació.

Com a recapitulació de tot el que s'ha dit, heus aquí alguns dels significats socials presents i transmesos en tres activitats esportives populars en les societats modernes: el futbol, el bàsquet i els esports d'aventura. El futbol ens ofereix tant elements racionals propis de la modernitat (la lògica organitzativa del treball industrial disciplinat, col·lectiu i amb divisió de tasques o mobilitat de l'escala social segons el mèrit), com altres més «atzarosos» (la incertesa i la fragilitat dels destins, la insuficiència del treball per aconseguir l'èxit, la injustícia...).

El bàsquet, d'altra banda, és l'esport típicament industrial (el so de la botzina que marca els diferents temps del partit recorda les sirenes de les antigues

---

63. En opinió de Richard Mandell, l'esport contemporani, com un tot, configura un sistema ritual i retòric de símbols públics que són un recolzament positiu per a les forces que fan possible la vida moderna. Cf. Richard MANDELL, *Historia cultural del deporte*, Barcelona, Bellaterra, 1986, p. 286.

fàbriques), en què tot està mesurat i calculat (sempre es juga el mateix temps i en un terreny de joc amb les mateixes condicions) i està amarat d'una moral puritana (evitant el contacte corporal i reconeixent la culpa en les faltes personals comeses).

Els esports d'aventura poden considerarse com una pràctica ritualitzada d'experimentació controlada del risc, a imatge i semblança de les proves iniciàtiques tribals, al si d'una societat incerta i inestable on cal prendre decisions contínuament. També esdevé un àmbit en el qual desenvolupar els valors de l'excel·lència empresarial, tant pel que fa a la incorporació de l'espai natural al domini de la lògica mercantil com a la preparació del treball en equip necessari en el món dels negocis.

El desenvolupament de la funció ritual converteix l'esport en un agent socialitzador de primer ordre en la societat occidental moderna, ja que actua ajudant a garantir la cohesió social per mitjà del seguiment d'un equip que pertanyen a una ciutat, una regió, una nació o un Estat, amb la qual cosa transmet els valors culturals d'un grup social (tribu) o comunitat universal (valors democràtics) i facilita la convivència sent un instrument d'integració social i de superació de conflictes i diferències ètniques o religioses.

A més, el seguiment globalitzat arreu del planeta dels esdeveniments esportius permet la creació d'una ètica universal basada en els valors democràtics (l'equitat o la superació) o mercantils (les necessitats generades per la societat de consum) propis de l'esport o dels poders polítics i econòmics que sovint el manipulen amb la connivència de les administracions públiques. Aquest fet constitueix a la vegada una gran oportunitat per a la fraternitat mundial i la construcció d'un món regit per valors democràtics i un perill d'eliminació o pèrdua dels valors propis de les diferents cultures, tot convertint-se en una imposició imperial al servei del capitalisme.

3.5. *Mite*

Primerament, cal destacar la relació entre les categories *mite* i *ritual*, tant pel que fa a la utilització de mites esportius per a la presentació d'una determinada visió del món —el sentit metafísic present en la pràctica esportiva— com per expressar i transmetre uns valors socials —els de la cultura occidental moderna. L'esport ens revela un sentit de l'existència i de la vida humana, amb la qual cosa compleix una funció mítica, i es presenta com una de les «visions del món» en la societat contemporània. Alguns d'aquests aspectes metafísics serien la victòria de l'home sobre la mort o l'explicació de les victòries, els fracassos, la injustícia o l'atzar propis de la condició humana a través de la metàfora esportiva.

A més, l'esport col·labora en la mitificació d'alguns valors propis de la cultura democràtica, il·lustrada i capitalista. Hi ha mites esportius que amaguen una idea, imaginària o real, de la nació, com el cas del boxejador Rocky Balboa, on es projecten les qualitats divines de bondat i poder a les quals aspira la nació americana. La pràctica esportiva transmet el mite de l'eterna joventut (a través de la bellesa, la força i l'harmonia del gest esportiu), del progrés (mitjançant la consecució contínua de rècords superant els límits humans) o de l'èxit social (gràcies al mèrit individual i a la igualtat d'oportunitats). La superació del conflicte racial gràcies al futbol com a base de la construcció de la nació brasilera⁶⁴ i la importància del treball per assolir l'èxit esportiu a través de la vida del jugador brasiler Zico⁶⁵ constitueixen dues narracions que «mitifiquen» a través del futbol els valors culturals d'integració social i d'esforç personal.

La figura de l'heroi o del déu-humà és un altre dels aspectes mítics propis de les religions que hi ha a l'esport. Els mites no es refereixen únicament als déus, sinó també als homes. L'esport també consagra els seus especialistes com a ídols. Cal tenir present el sentit religiós substitutiu d'aquesta manifestació de la «religió esportiva» que qualifica els esportistes com a déus de l'estadi. Per tal que l'esportista pugui ser considerat un heroi, un mite ha de posseir una sèrie de característiques que faran possible que esdevingui un model de comportament o un salvador per a la persona, l'equip o la nació.

Aquests trets, presents, segons Vicente Verdú, a les diferents cultures, són quatre: un naixement humil (l'origen pobre) i miraculós (el desconeixement de l'estranger genera aquest misteri, si bé els jugadors locals també poden ser mitificats); la realització de gestes extraordinàries (l'habilitat tècnica o física i el caràcter especial); el pecat d'orgull o «excedent» (l'afany d'assegurar-se o planejar el futur, una retribució monetària excessiva); i una mort sacrificial (retirada voluntària) o traïció (lesió). Per la seva funció messiànica, no s'admetran en l'heroi ni la debilitat física ni la infidelitat producte de la mobilitat laboral, fet que suposa renunciar a la seva dimensió més humana.⁶⁶

L'esportista esdevé heroi perquè satisfà algunes necessitats mítiques de tipus psicològic i emocional en les persones: d'una banda, possibilita la identifi-

---

64. Antonio J. SOARES, «História e a invenção de tradições no futebol brasileiro», a: Pablo ALABARCES (comp.), *Peligro de Gol. Estudios sobre deporte y sociedad en América Latina*, Buenos Aires, CLACSO, 2000.

65. Ronaldo HELAL, «As Idealizações de Sucesso no Imaginário Futebolístico Brasileiro: um estudo de caso», a: Pablo ALABARCES (comp.), *Peligro de Gol. Estudios sobre deporte y sociedad en América Latina*, op. cit., pp. 98-120.

66. Vicente VERDÚ, *El fútbol. Mitos, ritos y símbolos*, Madrid, Alianza, 1980, pp. 15-27.

ció de la persona per la projecció dels seus anhels sobre l'esportista i produeix una identificació narcisista entre l'esportista i el seguidor i entre els seguidors mateixos a través de la gesta esportiva; d'una altra, encarna l'afany de superació humana mitjançant l'assoliment de rècords i l'enfrontament amb la natura. A més, l'heroi esportiu també compleix una funció social, ja que les seves victòries donen prestigi social a la nació i col·labora en la generació de les necessitats pròpies de la societat de consum utilitzant el reclam publicitari.

Finalment, una altra accepció de la paraula *mite* es refereix a una narració que no sempre respon a fets històrics i que sovint és utilitzada com a instrument per enaltir una persona, un grup o una nació. Les narracions de les gestes esportives poden considerar-se, en aquest sentit, mítiques. En la societat contemporània, han estat els mitjans de comunicació de masses, en concret els periodistes esportius, els qui han assolit aquesta funció mitificadora de les gestes esportives, prenent el relleu dels poetes i escriptors grecs.

Aquests relats «extraordinaris» es poden presentar en llenguatges narratius diferents: primer, el periodístic, tal com succeí en la construcció del mite de «la furia española» arrel de la consecució «viril» d'un gol durant un partit als Jocs d'Ambers del 1920 i que serví per identificar, fins avui dia, l'estil de joc de la selecció espanyola de futbol amb l'esperit de lluita i força propi del nord del país;⁶⁷ segon, el musical, com es pot veure en la cançó dedicada per Joan M. Serrat a Kubala, heroi i mite del F. C. Barcelona; tercer, el narratiu, reflectit en l'oda escrita per Rafael Alberti i dedicada al porter del F. C. Barcelona Franz Platko després d'una actuació èpica al camp de la Reial Societat.⁶⁸

Tot i l'existència de normes, reglaments i tàctiques, no trobem en l'esport un corpus doctrinal semblant al dels grans sistemes religiosos. No disposa d'una cosmogonia que ens expliqui l'origen de l'univers; ni d'una escatologia que indiqui la direcció de la història; ni d'una antropologia que ens expliqui qui és l'home i les seves qualitats; ni d'una teodicea que doni resposta al patiment i al mal en el món; ni d'una teologia que relacioni l'origen, les qualitats i el destí de l'home i de l'univers amb un principi diví, personal o impersonal. Tanmateix, sí que trobem en l'esport modern una certa visió del món i de la vida i uns certs valors. Els mites esportius transmeten una forma d'entendre la vida relacionada amb el mèrit, l'èxit, l'esforç, el patiment i el reconeixement social.

---

67. Javier DíAZ, «Los nacionalistas van al fútbol. Deporte, ideología y periodismo en los años 20 y 30», *Zer*, núm. 9 (2000), p. 370.

68. Jimmy BURNS, *Barça, la passió d'un poble*, Barcelona, Anagrama/Empúries, 1999, pp. 195 i 127.

Però aquests mites no s'expressen fent referència a déus sinó a herois, per la qual cosa podríem anomenar-los «micromites». En el món de l'esport, la resposta al mal i a la salvació es troba en la vida dels esportistes, capaços de respondre-hi positivament i superar-se per assolir l'èxit.

3.6. Símbol

El sentit atorgat al símbol pels diversos analistes del fenomen esportiu conté diferents matisos. D'una banda, és considerat un transmissor de cultura que vincula socialment aquells que el comparteixen; en aquest sentit, existeix una continuïtat amb la funció social i cultural explicada en l'anàlisi dels termes *ritual*, *festa*, *cerimònia* i *mite*. De l'altra, el símbol sempre fa referència a una altra realitat, sigui coneguda o desconeguda, immanent o transcendent, aïllat o formant part d'una estructura, en la qual el seu significat depèn de la seva relació amb altres elements. Per tant, requereix d'una interpretació, ja sigui unívoca o oberta, que ens posi en relació amb aquesta realitat referenciada.

L'exemple de sistema esportiu on es poden veure el significat i les funcions del símbol és l'olimpisme, com es pot apreciar fent un breu repàs del contingut simbòlic d'alguns dels seus elements. El lema «*citius, altius, fortius*» («més ràpid, més alt, més fort») és l'expressió del perfeccionament progressiu que s'aconsegueix per mitjà de l'esport i no tan sols per l'obtenció d'un rècord. Els cinc anells entrelaçats de color blau, groc, negre, verd i vermell sobre un fons blanc de la bandera olímpica representen els cinc continents units i pacificats per l'esport. La torxa olímpica, inspirada en la *lampadedromia* o cursa de torxes de la Grècia clàssica, revesteix un caràcter sagrat, ja que els grecs consideraven el foc com el millor mitjà de purificació. I, finalment, la llegenda o leitmotiv de la competició «l'important no és guanyar sinó participar», que significa que el fonamental a la vida no és el triomf sinó la lluita.

Alguns elements de l'esport contemporani són susceptibles de ser interpretats simbòlicament i, fins i tot, en alguns casos, en un sentit religiós. La majoria corresponen bàsicament al sistema futbolístic, esport més important i significatiu de la cultura moderna, malgrat que puguin trobar-s'hi també exemples referits a altres activitats esportives.

La porteria és un dels objectes en què podem descobrir significats religiosos i tribals. Per la seva arrel etimològica i forma geomètrica, està relacionada amb una porta, objecte amb un gran simbolisme a les diferents tradicions religioses. Un dels noms amb el qual es coneix al porter és «cancerber», paraula utilitzada en l'antiguitat clàssica per referir-se al gos de tres caps que guardava les portes de l'avern. Seguint una interpretació tribal, les porteries repro-

dueixen la topologia dels tòtems, i l'antiga tradició de pintar els pals de les porteries amb un sòcol negre recordaria un pal cremat, símbol de la mort en la tradició primitiva.

L'estadi és l'escenari de l'encontre esportiu. La delimitació de l'espai de joc té una evident connotació religiosa. La demarcació d'un lloc sagrat en el qual regeixen determinades regles, diferents de les de la vida ordinària, és el distintiu primer de tota acció sagrada. Els estadis i els pavellons poden considerar-se els nous temples, tal com indica el títol del llibre *La catedral del Barça*, escrit per commemorar el cinquantè aniversari de l'estadi Camp Nou.⁶⁹ La sacralitat del terreny de joc s'irradia més enllà dels seus límits esportius i al seu entorn s'apleguen activitats comercials, socials i lúdiques, anàlogament a les sagreres medievals.

L'àrbitre, com el ministre religiós o el magistrat, representa l'autoritat esportiva encarregada de mantenir l'ordre; per això s'encarrega d'impartir càstigs i de purificar mitjançant l'amonestació o l'expulsió. La possessió del senyal acústic (el xiulet) és un símbol del seu poder. L'entrenador té, d'una banda, una funció ascètica de vigilància dels hàbits dels jugadors (l'alimentació, les sortides nocturnes...) i una funció màgica, segons la qual exerceix com a bruixot que mitjançant els seus encanteris ajuda a aconseguir la victòria.⁷⁰ Per això, quan les coses no van bé, es converteix en la víctima expiatòria, tal com succeïa en els rituals antics.

Unes altres realitats plenes de simbolisme són el club i l'escut que el representa. La categoria tribal de *tòtem*, molt ben estudiada per Durkheim, és fonamental per comprendre la força simbòlica dels clubs o equips esportius i dels seus emblemes. Els escuts, els colors, les banderes o els himnes dels equips són els principals emblemes totèmics, que representen el clan i serveixen per provocar o mantenir els sentiments de pertinença i de solidaritat dels seus membres. Per això, l'atac als símbols d'identitat es considera una violència simbòlica en contra d'una comunitat.

Una de les qualitats del tòtem és la transferència de la seva sacralitat a qualsevol objecte o persona que hi estigui en contacte. Aquest fet podria donar raó de per què els jugadors i els directius dels clubs adquireixen un caràcter sagrat, i, a més, explicaria la capacitat simbòlica de l'equipament esportiu. La indumentària és un referent per als seguidors, que acostumen a portar la samarreta de l'equip per donar-li suport.

---

69. Josep M. CASANOVAS, *La catedral del Barça*, Barcelona, Diari Sport, 2007.

70. Helenio Herrera, entrenador del F. C. Barcelona, era conegut com «el bruixot».

El llenguatge específic utilitzat en l'esport constitueix una altra manifestació d'aquest aspecte tribal. En utilitzar intencionadament paraules que els estranys no comprenen, se singularitzen i posen en relleu la seva identitat. La tribu del futbol posseeix el seu propi llenguatge, compost de frases tradicionals, vocabulari tècnic i eslògans. Sovint el llenguatge futbolístic recorre a plantejaments religiosos i les cròniques dels partits inclouen referències a ajuts sobrenaturals per explicar situacions amb un desenllaç completament inesperat.

Finalment, convé esmentar aquí un costum molt antic i molt arrelat a l'expressió natural religiosa de l'home que és present en l'esport: les ofrenes de gratitud i els objectes de record —que es poden vincular als exvots i les relíquies religioses. A l'inici de la temporada es realitzen celebracions religioses i visites als patrons de la ciutat per demanar l'ajut diví. De la mateixa manera, quan se celebren victòries, s'ofereixen els títols als santuaris locals i de vegades s'organitzen peregrinacions per agrair el favor concedit. Els objectes de record estarien constituïts per aquelles peces que han format part d'un esdeveniment victoriós i, per tant, «recorden» i «mantenen» la sacralitat d'aquell moment. Aquestes relíquies es troben custodiades als museus que alguns clubs esportius posseeixen. La copa, el trofeu més habitual, és un objecte especialment important en aquest sentit, i més tenint en compte la seva semblança amb un calze. La copa és el símbol de l'èxit per excel·lència i és un objecte quasi religiós per als seguidors. Tothom, des dels jugadors fins als visitants dels museus, desitja tocar-la o fotografiar-se amb ella, com si posseís virtuts màgiques o miraculoses.

3.7. *Ritual xamànic*

Malgrat que la categoria *ritual* ja ha estat analitzada amb anterioritat, li dedico un altre apartat per aprofundir en un altre significat d'aquest terme religiós, no referit a la seva funció de configurador social, sinó a la seva vinculació amb la màgia i la superstició. Per això, em fixaré en algunes de les accions rituals o ritus que conformen els sistemes religiosos primitius i trobem presents, en alguns casos amb sentits diferents, en el marc dels esdeveniments esportius.

Els ritus religiosos estan profundament relacionats amb el mite i el símbol. Les accions rituals expressen les representacions mítiques dels que hi participen i contenen un conjunt de símbols significatius que posen en contacte els assistents amb una realitat que els transcendeix. Per això, quan analitzem les diverses accions del món de l'esport que han estat definides pels sociòlegs i antropòlegs com a rituals, apareixen referències mítiques, relacionades amb els herois esportius i les seves funcions mitològiques, i referències simbòliques, vinculades als diferents elements analitzats com a símbols en el capítol anterior.

Les accions rituals remetent a personatges concrets de l'acte religiós i esportiu, a comportaments obligatoris o prohibits i a la repetició d'uns moviments, gestos o accions determinades, que s'executen sempre de la mateixa manera per obtenir un efecte concret. Aquestes accions s'utilitzen per determinar i separar el sagrat del profà i posen aparentment en contacte l'esportista i el públic amb forces sobrenaturals. L'aparició d'aquestes funcions relacionades amb la religiositat totèmica en els diferents ritus esportius em duen a qualificar-los de xamànics.

El primer element ritual està vinculat al temps i a la seva sacralització, tret fonamental de qualsevol sistema religiós, que inclou un temps sagrat, en el qual realitzen les seves cerimònies i rituals, separat del temps profà, dedicat a les activitats quotidianes. Aquest temps festiu acostuma a repetir-se cíclicament. L'organització del calendari esportiu per temporades respon perfectament a aquesta ritualització del temps, tant de forma setmanal com anual. El temps del ritual esportiu també té altres punts de contacte amb el temps del ritual religiós, com la realització de les competicions esportives preferentment el dissabte a la tarda i el diumenge (dies dedicats a complir el precepte dominical).

A l'esport també trobem un ritu central que reuneix tota la comunitat i requereix l'assistència obligada del fidel, l'encontre esportiu, i un moment àlgid, el cim ritual, representat per la consecució d'un gol (en el cas del futbol).⁷¹ La importància d'aquest moment farà que el golejadador sigui una de les figures mítiques més importants, tot transformant-se en un ésser diví, idolatrat i adorat pels seus devots seguidors. Les celebracions dels gols també poden ser considerades accions rituals pròpies de cada jugador, seguidor o afició.

Aquest ritu central ve precedit per un ritual de presentació dels equips que s'enfrontaran a continuació, on diversos gestos i accions estaran plens de significats en funció de la importància del partit i la competició que es disputa. Alguns d'aquests rituals, realitzats pel públic i els jugadors, influirán en el clima emocional del partit i aconseguirán una major implicació del públic. D'altra banda, el ritu central clourà amb l'intercanvi de samarretes, una acció que desidentifica el seguidor trencant el vincle emocional amb el jugador establert a través de l'equipament esportiu.

---

71. «Gooooool!!!! Rere els vidre entelats dels bars i les cases, aglomeracions de cossos masculins drets saltant amb els braços alçats. Algú surt a una terrassa i es deixa caure de genolls, mirant al cel amb els braços alçats, sacsejant-los com si d'alguna invocació a un Déu es tractés» (Maria del Mar GALCERÁN, «La sacralització del futbol», *Revista Blanquerna*, núm. 15 [2006], p. 9).

Qualsevol sistema social o religió estableix rituals per passar d'un estat o etapa a un altre. L'esport també conté rituals de pas relacionats amb l'entrada als estadis, l'arribada i l'acomiadament de jugadors o la col·locació en un lloc o altre de l'estadi segons la classe social o el fervor dels seguidors. Un altre aspecte molt important són les prohibicions rituals o tabús que estipulen uns comportaments que només es poden realitzar en un marc ritual que permeti que el profà s'acosti al sagrat. En el futbol existeixen tabús respecte del contacte físic i visual amb els jugadors, del canvi de club dels jugadors (que és considerat un autèntic acte d'apostasia castigat amb l'odi visceral de l'afició), de l'equipament esportiu (la retirada de la samarreta dels jugadors més importants del club) o del repòs «sagrat» (habitualment els partits es juguen en dies festius).

Els assistents o participants són un component imprescindible en l'execució de les accions rituals, ja sigui com a executants, ja sigui com a receptors de les mateixes. Els seguidors d'un equip de futbol es poden qualificar com a fidels o feligresos per la seva devoció a l'equip en qüestió. Vicente Verdú distingeix el comportament del seguidor i el de l'espectador, i mostra que el primer té trets relacionats amb el devot religiós.⁷² L'espectador es podria assimilar a un client que consumeix un producte, que és l'espectacle esportiu; en canvi, el seguidor forma part de la cerimònia, acompanya l'esdeveniment, es pot considerar un acòlit. Per l'espectador, la durada del partit és una opció amb la qual es pot finalment perdre o guanyar el temps: l'espectador acaba quan finalitza el partit; pel seguidor, però, l'encontre configura una extensa xarxa de relacions projectada abans i després del partit. Les peregrinacions als llocs de culte —en aquest cas als camps de futbol— són un ritual col·lectiu dels feligresos, així com la col·locació específica, delimitada per la seva disposició en l'estadi, en l'espai on es realitza la cerimònia.

També existeixen diversos ritus de preparació abans d'una competició, com per exemple les concentracions als hotels o l'escalfament, en el cas dels jugadors, i la concentració en un punt de trobada i un cert dejuni en el dels seguidors. La presència d'una institució que regula i marca els rituals que es realitzen (COI o FIFA), els ritus relacionats amb la salut i realitzats pels massatgistes i membres de la Creu Roja i, finalment, les expressions corporals i manifestacions sonores (les cançons, les palmellades, els instruments...), repetides de forma ritual en els diferents escenaris esportius i presents en les litúrgies religioses, constitueixen altres punts de contacte amb el religiós.

---

72. Vicente VERDÚ, *El fútbol. Mitos, ritos y símbolos*, op. cit., p. 7-10.

Els rituals de celebració són el colofó de l'activitat esportiva competitiva dirigida a l'assoliment de títols. Tant els jugadors com els seguidors celebren d'una manera determinada, quasi globalitzada, les victòries del seu equip. Les celebracions pels carrers de Barcelona fent sonar els clàxons dels cotxes, la utilització de les Rambles com a punt de trobada i la festa a l'estadi o la recepció a l'Ajuntament i la Generalitat són alguns d'aquests rituals que es realitzen a casa nostra amb les victòries dels equips de la ciutat. Aquest ritu festiu, capaç d'aplegar l'any 2006 més d'un milió i mig de persones als carrers de Barcelona, pot assolir el rang d'expressió religiosa.

En els ritus esportius també hi ha alguns elements ascètics presents en les pràctiques religioses. Per assolir les seves fites l'esportista necessita sotmetre el seu cos a uns rituals de preparació marcats per la disciplina, el sacrifici, l'esforç i la modificació dels seus hàbits i relacions socials que el preparin per a la competició. L'espectador també seguirà una disciplina que el prepararà per «participar» del partit (viatjar, deixar altres ocupacions laborals o obligacions familiars, estalviar per poder pagar el carnet...).

4. REFLEXIONS FINALS

4.1. *L'esport com a substitut de les funcions antropològiques i socials de la religió*

L'anunci del crepuscle dels déus i del desencantament del món no ha estat suficient per fer desaparèixer, ni de bon tros, la necessitat humana de manifestar la seva dimensió aracional, emotiva, mítica i simbòlica per mitjà de cerimònies, festivitats, rituals, supersticions, símbols i mites. La presència d'elements procedents del camp religiós en la pràctica i en el seguiment esportiu representa un desplaçament d'alguns aspectes del sagrat a altres àmbits de la cultura considerats profans. L'esport contemporani es pot considerar un substitut de la religió pel fet d'oferir a la societat cerimònies, festes, mites, símbols i rituals i d'actuar com element de cohesió social (relligament) i transmissió dels valors culturals, trencant així el monopoli relatiu ostentat durant segles per les institucions religioses.⁷³

---

73. Aquesta conclusió és en sintonia amb la tesi defensada per Josep Otón segons la qual la cultura, en aquest cas l'esport, en absència d'una religió oficial, assumeix la tasca de configurar, explícitament o implícitament, el món interior de les persones gestionant la seva dimensió mítica i irracional. Cf. Josep OTÓN, «Interioridad y cultura», a: DD.AA., *La interioridad: un paradigma emergente*, Madrid, PPC, 2004, p. 129.

Un dels àmbits en què aquest procés de desplaçament i substitució és més evident és el de la religiositat popular. Al voltant dels esdeveniments esportius es produeixen peregrinacions, aplecs de confraries, romiatges, processons, festivitats, i es manifesten devocions locals. Les cerimònies esportives fan partícips els assistents del que està succeint al terreny de joc, amb la qual cosa estableix una relació, real o imaginària, entre les seves accions i el resultat esportiu. A més, utilitzen una gran quantitat de símbols per identificar els seguidors amb el seu equip i amb els seus jugadors, la qual cosa els proporciona una experiència emocional intensa que provoca una comunió i escalf entre tots els presents durant aquell esdeveniment. La dimensió corporal també hi és molt present, amb la utilització de gestos, moviments i sons.

Aquesta assumpció del buit deixat per les religions convencionals en aquest terreny antropològic i social fa de l'esport, parafrasejant Javier Sádaba, un autèntic «equivalent funcional» de la religió.⁷⁴ Cal ser crítics, però, amb la facilitat que tenen alguns autors per aplicar la categoria *religió* a qualsevol gran principi abstracte, ideal i unificador, que acompleixi la funció de donar sentit global a la interacció humana.⁷⁵ El fet que la religió actuï com a element de cohesió social no vol dir que qualsevol aglutinador social, com ara l'esport, sigui una religió.

4.2. Secularització i globalització, trets propis de l'esport contemporani

Respecte de la seva relació amb l'àmbit religiós, l'esport actual té unes característiques que el diferencien d'altres èpoques històriques. Aquesta especificitat ve determinada per la seva secularització, en el sentit de considerar-se una esfera social autònoma dels poders religiosos, i la seva globalització, en tant que fenomen universal i no específic d'alguns indrets, com Olímpia, o d'algunes cultures, com les tribals.

L'esport contemporani s'ha emancipat de la tutela de les institucions religioses, que toleraven aquestes manifestacions quasi religioses perquè romanien subjectes al seu control. Ara l'esport s'ha independitzat i, si bé continua emprant símbols, mites i rituals religiosos, s'ha produït una fractura, segurament irreversible, amb la tradició de la qual els ha manllevat. Aquest és el motiu

---

74. Amb aquesta expressió, Javier Sádaba descriu certes conductes que, malgrat no presentar-se com a religioses, mostren una sèrie de trets que les apropen al món màgic i a tot el que s'allunya d'una visió purament secular de la realitat. Per aquest autor, l'aparició d'«equivalents funcionals» seria una de les conseqüències de la desaparició de la religió en la societat actual. Cf. JAVIER SÁDABA, *De Dios a la nada. Las creencias religiosas*, Madrid, Espasa Calpe, 2006, p. 171.

75. Fernando SAVATER, *La vida eterna*, Barcelona, Ariel, 2007, pp. 157-158.

que explica la insistència cada vegada major de les institucions esportives per subratllar la separació entre els dos àmbits, a través de l'absència de les autoritats religioses en les competicions o la celebració dels encontres esportius en els dies dedicats al culte religiós (dissabte o diumenge).

Pel que fa a la globalització, les modernes tecnologies de la informació han permès que els esdeveniments esportius es converteixin en un fet de rellevància planetària. Els mitjans de comunicació de masses han universalitzat l'esport. En un món globalitzat, l'esport pot esdevenir una mena de religió imperial que substitueixi —o juxtaposi— els diferents credos locals i uniformitzi símbols, mites i rituals. El món sencer celebra alhora les cerimònies esportives i enalteix els herois esportius. Aquesta «catolicitat» esportiva, que permet entendre la societat de consum utilitzant els esportistes com a reclams publicitaris, i els valors de la democràcia liberal, que proclamen una laïcitat que entra en col·lisió amb els credos religiosos, topa moltes vegades amb les religions tradicionals, que també pretenen influir en els hàbits i els comportaments dels ciutadans del segle XXI.

4.3. Una religió per als temps postmoderns?

Tal com s'entén la religió des de la fenomenologia, no es pot considerar l'esport una nova religió, atesa l'absència de referències al Misteri, a l'Absolut, i la manca d'una metafísica consistent que ens permeti comprendre el sentit de l'home i de l'univers. Tanmateix, algunes de les característiques de l'esport, com el caràcter cíclic de la competició i la concepció oberta de la identitat humana, sintonitzen amb l'emergència d'un nou sentiment religiós —adscrit a la cultura postmoderna— present en la societat occidental contemporània.

La repetició continuada de les competicions esportives pot ser una de les estratègies per reduir l'angoixa de l'ésser humà associada a una concepció lineal del temps i sotmesa a l'expectativa del progrés. Aquesta estructura cíclica la podem reconèixer a un nivell més petit (micro) en el cas de l'encontre esportiu o a un nivell més gran (macro) si parlem de la temporada esportiva anual o de les competicions biennals, triennals o quadriennals de les diferents modalitats esportives. Això fa possible que sempre hi hagi una nova oportunitat, que res no sigui mai definitiu. El dia següent, el proper partit, una altra competició, l'any vinent o els propers Jocs Olímpics: l'esportista disposarà d'una ocasió per aconseguir una nova victòria. De fet, els enfrontaments entre els mateixos jugadors, equips o països es repeteixen constantment.

D'altra banda, en algunes de les seves manifestacions l'esport contemporani traspuja una concepció oberta de la identitat de la persona que no està limi-

tada per la impossibilitat del canvi ni ancorada en les opcions de forma definitiva. L'esport permet fluctuacions en els compromisos dels actors implicats. Els jugadors canvien d'equip per motius econòmics, i deixen de banda el lligam emocional establert amb els seus seguidors. Molts aficionats abandonen el seguiment del seu equip, a l'estadi o per televisió, quan els resultats són negatius. La glòria esportiva és efímera i els campions esportius passen de ser ídols a simples humans quan deixen d'aconseguir èxits. L'heroi esportiu no ho és per sempre.

Des d'aquest punt de vista, els esdeveniments esportius s'avindrien amb una nova mentalitat afí als principis postmoderns, fonamentada en una concepció circular de la història —l'etern retorn de les noves oportunitats— i en una visió oberta de la identitat humana, sotmesa a les transformacions i al canvi, on les opcions són provisionals i únicament vàlides per un moment determinat. Aquests microrelats provisionals i reiterats (el partit, la temporada...) serien suficients per omplir el buit deixat per la crisi dels metarelats en l'home del segle XXI i per viure en consonància amb un món en contínua transformació.

fjm

**FUNDACIÓ
JOAN
MARAGALL**

CRISTIANISME I
CULTURA

Editorial Claret

QUADERNS

ISBN 978-84-9846-289-0

9 788498 462890

